

BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ
KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

ERG HAKKINDA

ERG, çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve eleştirel bakış yoluyla katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması ve paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır. ERG, Eğitim Gözlemevi birimi ve Eğitim Laboratuvarı aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirir. Türkiye'deki Suriyeli ve sığınmacı çocukların okullulaşma bilgilerini paylaşan Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB), raporda yer alan görselleri kullanmamıza izin veren Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Kemal Vuran Tarlan ve Save the Children'a; raporun hazırlanmasını destekleyen Friedrich Naumann Vakfı'na teşekkür ederiz.

Friedrich Naumann STIFTUNG FÜR DIE FREIHEIT

Özgürlük için Friedrich Naumann Vakfı (FNF), Federal Almanya Cumhuriyeti'nde liberal politikaları amaçlayan kurumdur. Hem Almanya'da hem de yurt dışında tüm insanların ve toplumun her kesiminin onuru için geçerli olan özgürlük ilkesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Resmi projelerinin (sivil eğitimi ve diyalog, yetenek, araştırma, politik danışmanlık ve arşiv çalışmalarının sponsorluğu) devamı ve geliştirilmesi ile Friedrich Naumann Vakfı, geleceği şekillendirmeye katkıda bulunmak istemektedir. Vakıf Almanya'da, günümüz koşullarında bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmak için çoğunlukla genç ve yetenekli insanlar için çeşitli forumlar sunmaktadır. Birincil odak noktası siyasetin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve vatandaşlara politik süreçlere katılma konusunda ilham vermektir.

Yurtdışında ise, 60'tan fazla ülkede insan haklarının, hukukun üstünlüğünün ve demokrasinin desteklenmesi, Avrupa, Afrika, Asya ve Orta Amerika'daki bölge ofislerinin çalışmalarının çekirdeğini oluşturmakta; dünya çapında bu üç değeri teşvik etmek için çeşitli uluslararası diyalog ve transatlantik diyalog programları düzenlenmektedir. Vakıf, azınlık haklarını, güvenlik güçlerinin demokratik kontrolünü ve uluslararası insan hakları koalisyonlarını güçlendirmek için yerel, bölgesel ve ulusal girişimleri desteklemektedir. 1991 yılında Ankara'da faaliyete geçen FNF, 2002 yılından beri İstanbul'da sivil toplum, akademi, ekonomi ve politika çevrelerinden partnerleri ile çalışmalarını yürütmektedir.

KURUMSAL DESTEKÇİLERİMİZ

İDEV, Ankara

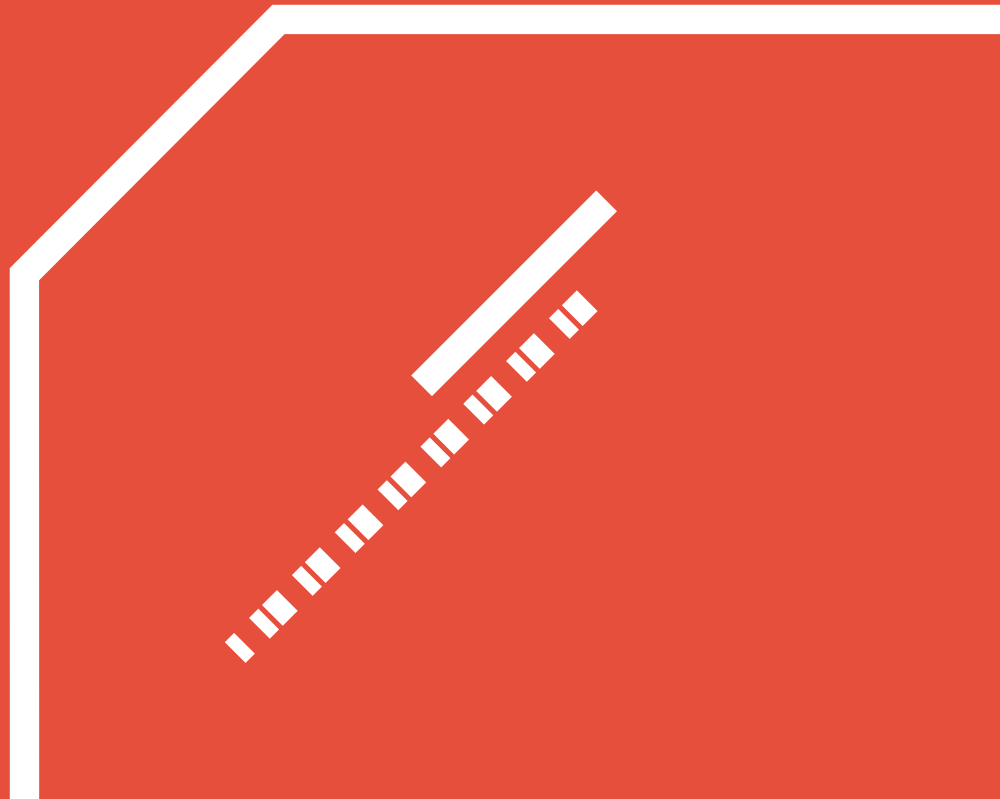
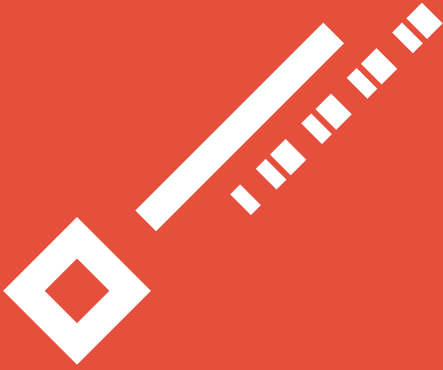

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: TÜRKİYELİ, MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÇOCUKLAR İÇİN KAPSAYICI EĞİTİM ÇERÇEVESİ	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	8
TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ VE SİĞINMACI ÇOCUKLAR: DEMOGRAFİK BİLGİLER, YASAL STATÜ VE OKULLULAŞMA ORANLARI	10
MÜDAHALE ALANLARI VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	18
Eğitime Erişimi Artırmak	19
Sosyoekonomik Destek: Okula Devamın Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Yoluyla Teşviki	19
Ulaşım ve Sağlık Hizmetleri	20
Okul Öncesi Eğitimin ve Özel Eğitimin Yaygınlaştırılması	20
Kapsayıcı Öğretim Programlarına Yönelik İyileştirmeler	21
Dil Öğretimi: Anadili Temelli Çokdilli Eğitim ve Türkçe'nin İkinci Dil Olarak Öğretilmesi	21
Ulusal Öğretim Programı Çerçevesi Olarak Barış Eğitimi	23
Öğretmen Gelişimi	24
Kapsayıcı Eğitim İçin Eğitim Yönetişiminin Güçlendirilmesi	26
İdari Engellerin Azaltılması ve Öğrencilerin İzlenmesi	26
Telafi ve Destekleme Öğrenme Programları	26
Meslek ve Beceri Eğitimi	27
KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM: EYLEM PLANI ÇERÇEVESİ	29
Vizyonu Güçlendirmek: Kapsayıcı Eğitim İçin Bütüncül Yaklaşım	29
Mülteci ve Göçmen Çocukların Eğitimi İçin Ulusal Politika	31
Kamu Diplomasisinin İyileştirilmesi	32
Alandaki İyi Uygulamaların Saptanması ve Desteklenmesi	32
Politika ve Uygulamanın İzlenmesi ve Değerlendirilmesi	33
Uygulamanın Güçlendirilmesi ve İyi Uygulamaların Ölçeğinin Büyütülmesi	34
Bilgi Tabanının Genişletilmesi	34
Kapsayıcı Eğitim İçin Eylem Çerçevesi	35
Savunu	35
Araştırma	35
Yenilikçilik	36
Kapasite Geliştirme	37
Koordinasyon Sağlayarak Kolektif Eylemin Potansiyelini Kullanma	37
SONSÖZ	39
KAYNAKÇA	40

BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

GİRİŞ

GİRİŞ: TÜRKİYELİ, MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÇOCUKLAR İÇİN KAPSAYICI EĞİTİM ÇERÇEVESİ

Türkiye 2014'ten bu yana kapılarını en yüksek sayıda mülteciye açan ülke konumunda.¹ 2018 itibarıyla, 3,6 milyonu Suriyeli² olmak üzere yaklaşık 4 milyon mülteciye ev sahipliği yapıyor.³ Bu, Orta Doğu'daki Suriyeli mülteci nüfusun yarısından fazlası anlamına geliyor.⁴

İlk yıllarda “geçici konuk” olarak nitelendirilen Suriyeli mültecilerin Türkiye toplumuna entegrasyonuna verilen önem özellikle son yıllarda kamu politikalarında iyice görünür oldu. Türkiye’de yaşayan okul çağındaki yaklaşık 1.047.536 geçici koruma altındaki çocuğun nitelikli eğitime erişiminin artması, hem mülteci hem de ev sahibi nüfus için kritik öneme sahip.⁵

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), eğitim gereksinimleri farklılık gösteren çok yüksek sayıda mülteci çocuğun ihtiyacını karşılayacak sistematik değişiklikler yaptı. Bütün mülteci çocukların nitelikli eğitime erişiminin sağlanmasının önemi, Türkiye’deki eğitim sisteminin çok etnili ve çokdilli öğrenci kitlesi için nasıl daha kapsayıcı olabileceğini düşündürüyor.

Rapor, Türkiye’deki bütün öğrencilerin nitelikli eğitim almasını sağlayacak “kapsayıcı eğitim” çerçevesi öneriyor.

Kapsayıcı eğitim, “eğitim kurum ve süreçlerinin cinsiyet, etnik köken, dil, din, yerleşim yeri, sağlık durumu, sosyoekonomik durum vb. özelliklerinden ya da koşullarından bağımsız olarak, tüm çocukların gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yeniden düzenlenmesini öngören” bir eğitim yaklaşımıdır.⁶ Kapsayıcı eğitim, “eğitim ortamlarındaki bireylerin farklı özelliklerine ve koşullarına ilişkin önyargılardan ve olumsuz tutumlardan kaynaklanabilecek dışlanmayı ve ayrımcılığı ortadan kaldırarak”, ayrımcılığın olmadığı bir toplumun oluşmasına katkıda bulunur.⁷ Kapsayıcı eğitim uygulamalarının benimsenmesi, hem bir çocuk hakları meselesidir hem de toplumun

1 UNHCR, 2016.

2 MEB, 2018.

3 UNHCR, 2018a.

4 A.g.e.

5 MEB, 2018.

6 ERG, 2016, s.3.

7 A.g.e.

gelişmesinin ve toplumsal kaynaşmanın ön koşuludur. Kapsayıcı eğitim, bu nedenlerden ötürü Türkiye'nin politika önceliği olmalıdır.⁸

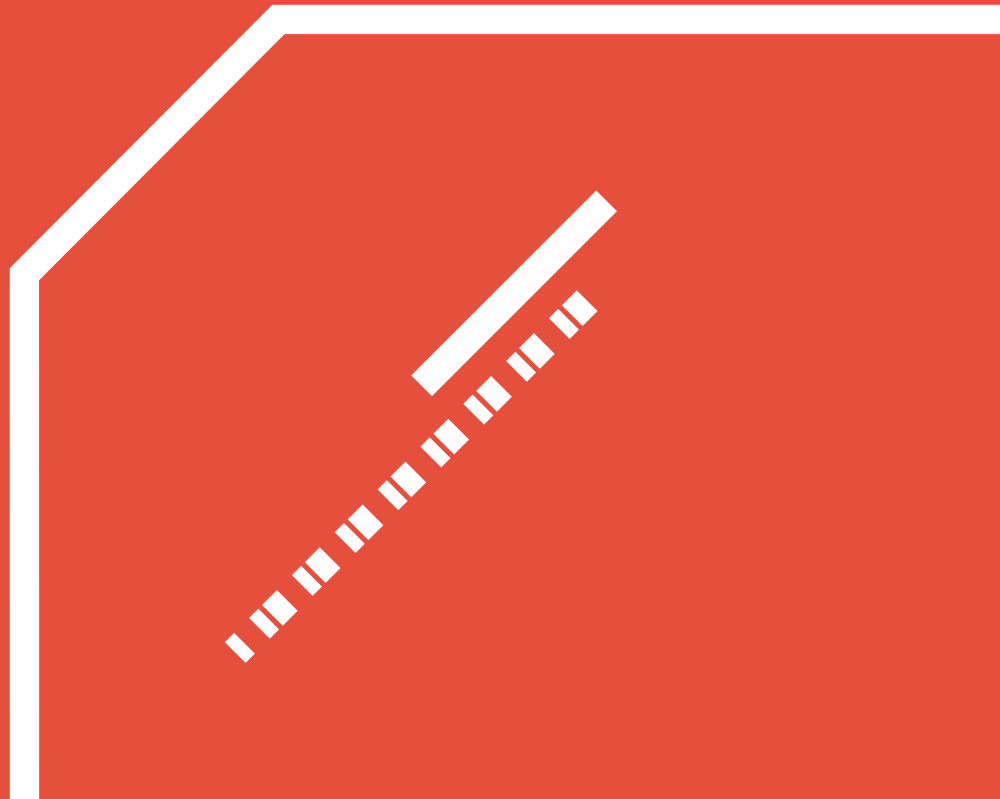
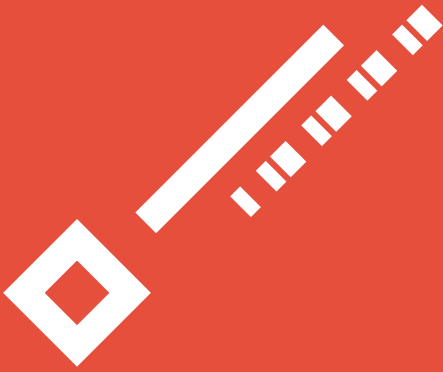
Bu rapor, Türkiye'deki mültecilerin ve ev sahibi toplulukların eğitim konusunda karşı karşıya olduğu zorlukları özetleyerek, mülteci çocukların uzun dönemde Türkiye toplumunun bireyleri olmaları için atılması gereken somut adımları öneriyor. Bu adımları, raporun iki ayrı bölümünde paylaşıyor. İkinci bölümde, kapsayıcı eğitim çerçevesinde, eğitime erişimi artırmaya, öğretim programını ve pedagojiyi iyileştirmeye, eğitim yönetişimini güçlendirmeye yönelik kamu politikası seçenekleri sunuyor. Üçüncü bölümde ise, makro düzeyde uygulanan kapsayıcı eğitim politikalarını destekleyici çalışmalar yürüten, aile ve şirket vakıfları gibi görece daha esnek sivil toplum kurumları için bütüncül bir kapsayıcı eğitim yaklaşımı ve eylem planı çerçevesi öneriyor.

Raporda sunulan somut adımlar, hem Türkiye'de doğmuş hem de Türkiye'ye mülteci ve sığınmacı olarak gelmiş *bütün* çocuklara uygulanacak kapsayıcı eğitim çerçevesine oturtulmalıdır.

Aidiyet hissinin gelişmesinde ve bir arada yaşamayı sağlamada eğitim vazgeçilemez bir unsurdur. Bununla birlikte, kapsayıcılık sadece okullarla sınırlı olmamalı, toplumsal yaşamın her alanında hedeflenmelidir.

BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

YÖNETİCİ ÖZETİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Türkiye, Orta Doğu'daki Suriyeli mülteci nüfusun yarıdan fazlasına, 3,6 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapıyor. 2011'den bu yana, geçtiğimiz sekiz yılda güvenliğe ve temel gereksinimlerinin karşılanmasına ihtiyaç duyan milyonlara takdire değer bir destek verdi.
- Mültecilerle ilgili söylem ve politika önerilerinin odağı son yıllarda uzun dönemli gelişmeyi ve entegrasyonu da içerecek şekilde genişledi. Türkiye'de okul çağında 1.047.536 geçici koruma altında çocuk yaşıyor. Bu çocukların Türkiye toplumuna barışçıl entegrasyonunda nitelikli eğitime erişimin artırılması kritik önem taşıyor.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Suriyeli mültecilerin eğitim sistemine entegrasyonunu sağlamaya dönük sistematik değişiklikler yaptı ve politikalar uyguladı. Ancak, Türkiye'de sayısı gittikçe artan Irak, Afganistan, İran, Somali ve Orta Doğu'nun diğer ülkelerinden gelen göçmen ve sığınmacı da bulunuyor. Kamuoyu, bu ülkelerden gelen çocukların eğitime erişimde sahip olduğu haklar ve karşılaştığı sorunlara ilişkin sınırlı bilgiye sahip.
- Barış içinde ve bir arada yaşamının desteklenmesinde kapsayıcı eğitim kritik önem taşır. Eğitim politikaları, hem mülteci hem de Türkiyeli çocukların tamamının etnik ve sosyoekonomik farklılıklarını göz önüne alan *kapsayıcı* bir eğitim çerçevesine oturtulmalı. Bütün mülteci çocukların nitelikli eğitime erişiminin sağlanmasının önemi bizleri, Türkiye'deki eğitim sisteminin çok etnili ve çokdilli öğrenci kitlesi için nasıl daha kapsayıcı bir hale getirilebileceği konusunda düşünmeye teşvik ediyor.
- Rapor, Türkiye'deki *bütün* öğrencilerin nitelikli eğitim almasını sağlayacak bir "kapsayıcı eğitim" çerçevesi öneriyor ve bu çerçevede, eğitime erişimi artırmaya, öğretim programını ve pedagojiyi iyileştirmeye, eğitim yönetişimini güçlendirmeye yönelik kamu politikası seçeneklerini kısaca özetliyor.
- Makro düzeyde uygulanacak kapsayıcı eğitim politika uygulamalarını, aile ve şirket vakıfları gibi görece daha esnek sivil toplum aktörleri de destekleyebilir. Rapor, bu aktörler için bütüncül bir kapsayıcı eğitim yaklaşımı ve eylem planı çerçevesi öneriyor.
- Kamu politikaları ve sivil toplum müdahaleleri, yalnızca mülteci nüfusun Türkiye toplumuna nasıl entegre edilebileceği değil ev sahibi toplumlara da odaklanmalı. Bu, barış ve bir arada yaşama değerlerini savunan kolektif bir bakışı, farklı sektör ve kurumları kapsayan bütüncül bir yaklaşımı, kamusal, özel, sivil kurumlar ve ilgili bireylerin etkin koordinasyonunu gerektiriyor.

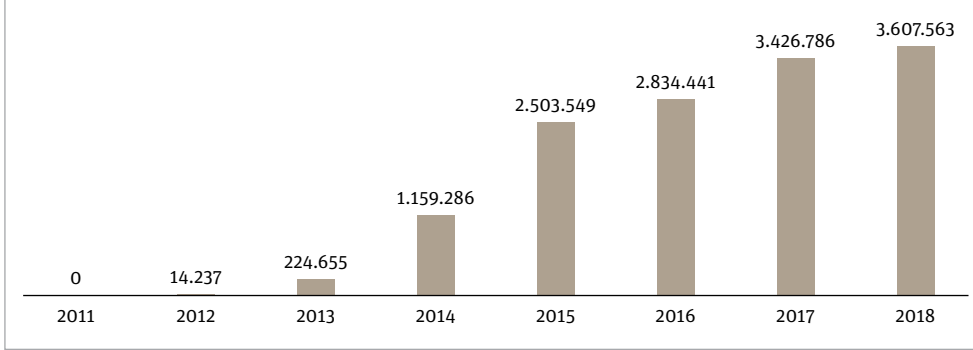
BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ
KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ VE
SİĞİNMACI ÇOCUKLAR:
DEMOGRAFİK BİLGİLER, YASAL
STATÜ VE OKULLULAŞMA ORANLARI

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ VE SIĞINMACI ÇOCUKLAR: DEMOGRAFİK BİLGİLER, YASAL STATÜ VE OKULLULAŞMA ORANLARI

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne (GİGM) göre, Suriye'de savaşın başlamasından bu yana, Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı Kasım 2018 itibarıyla 3.607.563'e ulaştı (Grafik 1).⁹

GRAFİK 1: TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİ SAYISI¹⁰

Orta Doğu ülkelerindeki kayıtlı Suriyeli mültecilerin %64'ü Türkiye'de¹¹ (Grafik 2).

2011-2016 arasında Avrupa Birliği ülkelerine yaklaşık 1.000.000 sığınma başvurusu yapıldığı göz önüne alındığında¹², Türkiye'nin Suriye'deki insanlık krizi karşısındaki tutumu takdire değer.

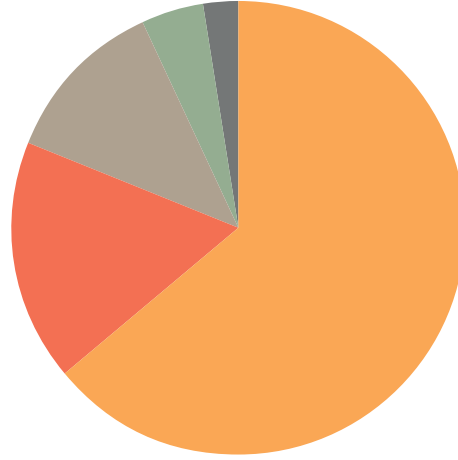
⁹ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 29 Kasım 2018.

¹⁰ A.g.e.

¹¹ UNHCR, 2018a.

¹² UNHCR, t.y.

GRAFİK 2: ORTA DOĞU ÜLKELERİNDEKİ SURİYELİ MÜLTECİ SAYILARI

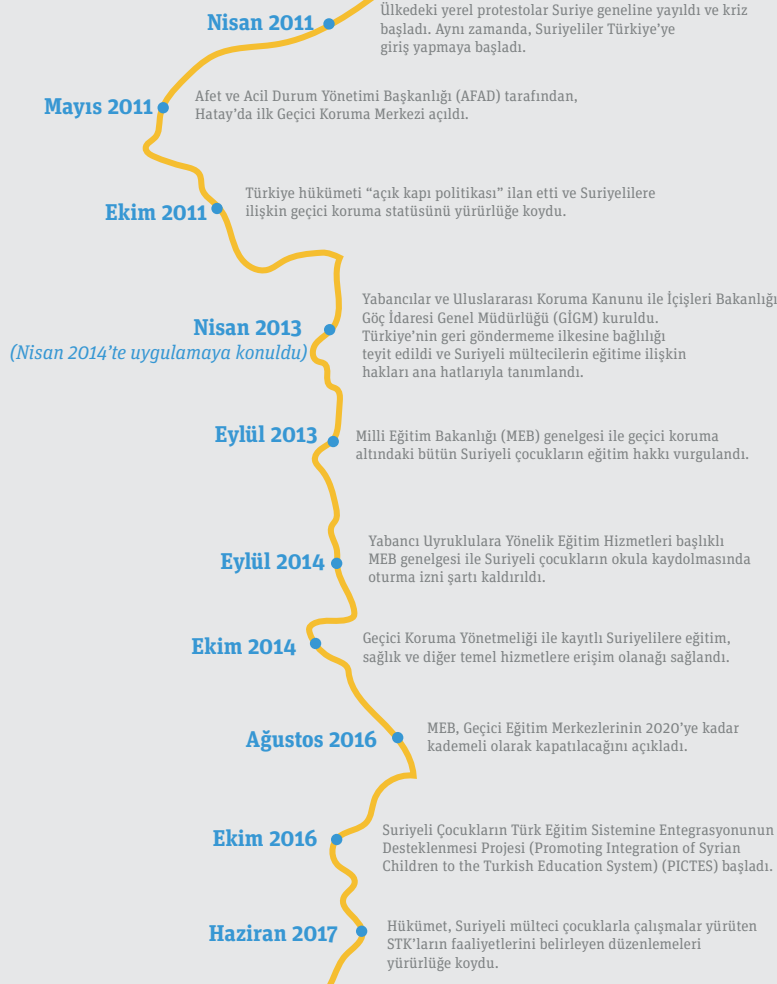
Türkiye: 3.607.563 (GİGM, 29 Kasım 2018 itibarıyla)
Lübnan: 951.629 (UNHCR, 29 Kasım 2018 itibarıyla)
Ürdün: 673.414 (UNHCR, 29 Kasım 2018 itibarıyla)
İrak: 251.793 (UNHCR, 29 Kasım 2018 itibarıyla)
Mısır: 132.029 (UNHCR, 29 Kasım 2018)

Türkiye'deki göçmenlerin çoğunluğu Suriyeli olmakla birlikte Irak, Afganistan, İran ve Somali'den gelen mülteci ve sığınmacı sayısı da giderek artıyor. Türkiye, daha az sayıda olsa da diğer Orta Doğu ülkelerinden de mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapıyor.

Türkiye'deki UNHCR Temsilciliği verilerine göre, Ekim 2018 itibarıyla, Türkiye'de Irak'tan 142.000, Afganistan'dan 170.000, İran'dan 39.000, Somali'den 5.700, diğer ülkelerden 11.700 mülteci ve sığınmacı bulunuyor.¹³

Türkiye'ye geçmişte de komşu ülkelerden büyük göçmen akınları oldu. Ancak, 2011'den bu yana gerçekleşen Suriyeli göçü, öncekilerden çok daha büyük. Türkiye'ye gelen insan sayısının yüksekliği, ülkedeki yönetim kurumları ve eğitim sistemi için ağır bir yük oluşturuyor.

TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİLERE YÖNELİK HUKUKİ VE KURUMSAL DEĞİŞİKLİKLER

MÜLTECİLERİN EĞİTİME ENTEGRASYONUNDA ULUSAL MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ
ÖNEMLİ GELİŞMELERİN TARİHÇESİ

Kasım 2018 itibarıyla, Türkiye'de okul çağında 1.047.536 Suriyeli çocuk bulunuyor.¹⁴ 580.877'si okula kayıtlı. Bu %55,5 okullulaşma oranı, Şubat 2016'daki %37¹⁵ oranına göre bir artışa işaret ediyor.

14 MEB, 2018.

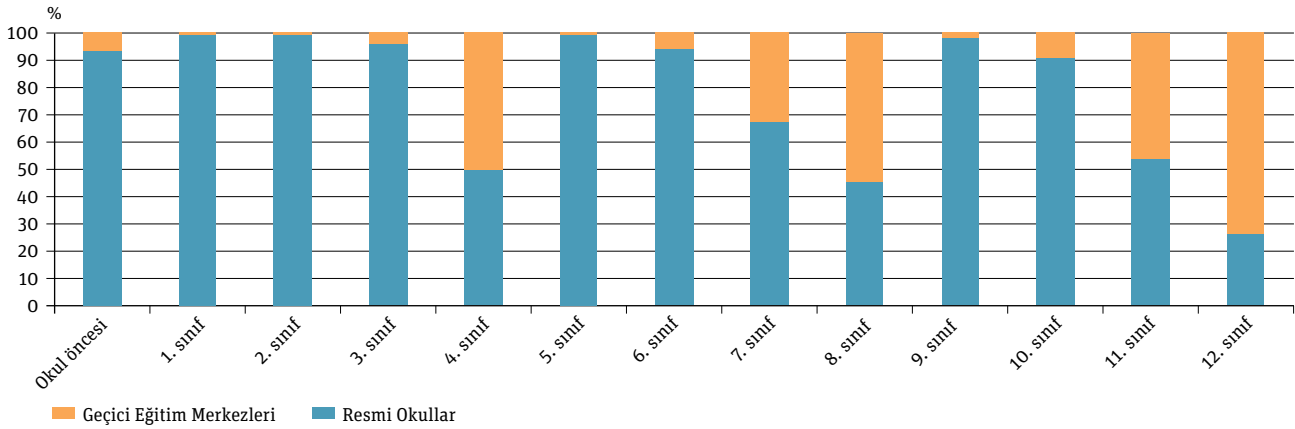
15 Coşkun ve Emin, 2016, s. 14.

Suriyeli çocukların okullulaşma oranı, MEB'in Ağustos 2016'da Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi için yol haritası belirlemesinden sonra, 2016-17 eğitim-öğretim yılının başından itibaren yükselmeye başladı.¹⁶ MEB'in yol haritasında, çocukların okul kayıt oranlarının artırılmasının yanı sıra "Türkiye'de yaşayan bütün çocukların nitelikli eğitime erişimini" sağlanacağı da belirtiliyor.¹⁷

Mültecilerin eğitimine ilişkin tartışmalar ağırlıklı Suriyeli çocukların durumuna odaklansa da Türkiye'de önemli boyutlara varan Suriyeli olmayan göçmen nüfusunun da dikkate alınması önemli. MEB'in verilerine göre Iraklı 54.601¹⁸ mülteci öğrenci bulunuyor. Kamuoyunun, tüm mülteci ve sığınmacı çocuk sayılarına, bu çocukların eğitime erişimde sahip olduğu haklara ve karşılaştığı sorunlara ilişkin güncel bilgisi oldukça sınırlı.

Türkiye'de Suriyeli çocuklar eğitime genelde iki yolla erişebildi: Türkiyeli akranlarıyla birlikte gittikleri devlet okulları veya Suriye müfredatına uygun olarak Arapça eğitim veren geçici eğitim merkezleri (GEM).¹⁹ Kamplarda kurulan GEM'lerin yanı sıra, kentsel bölgelerdeki devlet okullarında faaliyet gösteren GEM'ler de bulunuyor.²⁰ 2014'te yayımlanan bir genelgeyle MEB'in hukuki çerçevesine eklenen GEM'ler 2019'da kapanacak.²¹ Bu plana göre, Suriyeli çocuklar kademeli olarak Türk devlet okullarına geçirildi ve MEB müfredatına uygun Türkçe eğitim almaya başladı.²² 2016-17 eğitim-öğretim yılında bu doğrultuda 1, 5 ve 9. sınıflara başlayacak Suriyeli çocukların GEM'lere kaydedilmelerine izin verilmedi.²³ MEB tarafından Aralık 2018'de paylaşılan verilere göre 215 GEM faaliyetine devam ediyor.²⁴

GRAFİK 3: KADEMELERE GÖRE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÖĞRENCİLERİN RESMİ OKULLAR VE GEÇİCİ EĞİTİM MERKEZLERİNDEKİ ORANLARI

Kaynak: MEB (2018) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

16 ERG, 2018.

17 MEB, 22 Ağustos 2016.

18 MEB, 2018.

19 Suriyeli çocuklar için özel okullar ve yetişkinler için eğitim olanakları da bulunuyor. Bkz. Coşkun ve Emin, 2016, s.20.

20 Coşkun ve Emin, 2016, s. 17.

21 MEB, 6 Eylül 2016.

22 MEB, 22 Ağustos 2016.

23 Dünya Bülteni, 17 Aralık 2016.

24 3 Aralık itibarıyla, https://hobgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018_Ynترنت_BYlteni.pdf

Suriyeli çocukların eğitime erişiminde cinsiyetler arasındaki farkın eğitim kademelerine göre durumu, kamuoyuyla paylaşılmıyor. GEM’lerde 107.759 Suriyeli öğrenci bulunuyor. 1, 5 ve 9. sınıflarda resmi okullardaki geçici koruma altındaki öğrenci oranının %100’e yaklaştığı görülüyor. Buna karşın 4, 8 ve 12. sınıflarda hala öğrencilerin %50’den fazlası GEM’lere gidiyor. GEM’lerde Suriyeli öğrenciler eğitim görüyor.

Geçici koruma altındaki öğrencilerin kademelere göre okullulaşma oranına bakıldığında, okul öncesinde okullulaşma oranının %33, ilkokulda %97, ortaokulda %58, lisede ise %26 olduğu görülüyor. Genel okullulaşma oranı ile karşılaştırıldığında ilkokul dışında, okullulaşma oranları çok düşük seyrediyor. Özellikle lisedeki durumu, çocuk işçiliği sorunuyla birlikte değerlendirmek gerekiyor.²⁵

**TABLO 1: SINIF SEVİYELERİNE GÖRE OKULLULAŞMA SAYI VE ORANLARI²⁶
(GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÖĞRENCİLER)**

Sınıf	E-Okul Kayıtlı Öğrenci	*Geçici Eğitim Merkezi	Toplam	Eğitim Kademelerine Göre	**Çağ Nüfusu Toplam	Yüzde
Okul Öncesi (5 yaş)	29.446	2.149	31.595	31.595	95.094	%33
1. Sınıf (6 yaş)	97.968	543	98.511	374.046	101.529	%97
2. Sınıf (7 yaş)	93.349	1.086	94.435		99.667	
3. Sınıf (8 yaş)	69.989	2.982	72.971		94.684	
4. Sınıf (9 yaş)	53.795	54.334	108.129		86.868	
5. Sınıf (10 yaş)	66.662	754	67.416	175.462	85.820	%58
6. Sınıf (11 yaş)	42.833	2.766	45.599		77.881	
7. Sınıf (12 yaş)	21.917	10.982	32.899		69.818	
8. Sınıf (13 yaş)	13.251	16.297	29.548		66.939	
9. Sınıf (14 yaş)	20.102	322	20.424	70.739	66.550	%26
10. Sınıf (15 yaş)	10.316	972	11.288		64.782	
11. Sınıf (16 yaş)	5.172	4.333	9.505		69.389	
12. Sınıf (17 yaş)	2.560	7.381	9.941		68.515	
Lise Hazırlık Sınıfı	5	0	5			
Destekleme Sınıfı	0	73	73			
Yetiştirme	0	97	97			
*HEP A	0	2.535	2.535			
*HEP B	0	153	153			
Açık Okullar	16.718	0	16.718			
Toplam Öğrenci Sayısı	544.083	107.759	651.842	651.842	1.047.536	%62

* HEP A: 10-18 yaş arasındaki yabancılar için Türkçe A1, A2 dil kursu

** HEP B: 3 ve 4 sınıf tamamlayıcı eğitim

Kaynak: MEB 2018 verileri kullanılarak ERG tarafından hazırlandı

25 ERG, 2018.

26 MEB, 2018b.

Eylül 2016'da AB, geçici ya da uluslararası koruma altındaki yabancılara ihtiyaç temelinde doğrudan nakit transferi yapacak Acil Durum Sosyal Güvenlik Ağı (ADSGA) oluşturulduğunu duyurdu.²⁷ MEB bütçesi ve performans programında, Suriyeli mültecilerin eğitimi için ayrılan belirli bir kaynak bulunmuyor. Ancak, MEB tarafından yapılan açıklamaya göre, 2014-2016 yılları arasında Suriyeli çocukların eğitimi için yatırım harcamaları dışında toplam 1,5 milyar dolar harcandı.²⁸ Ayrıca Ekim 2016'da, Türkiye Mülteci Aracı "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi" projesi için doğrudan sözleşme ile MEB'e 300 milyon avro aktarıldı.²⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu'na göre Türkiye Suriyeliler için bugüne kadar 25 milyar dolar harcama yaptı. Sağlık hizmeti harcamaları Hazine Müsteşarlığı ve AFAD üzerinden geliyor. İlaç masrafları ise AFAD tarafından karşılanıyor. Sağlık Bakanlığı'nın yaptığı net harcamaya ulaşmak ise zor. Bugüne kadar faturalandırılmış 600 milyon TL civarında harcama yapıldı. AB ile yapılan projelerin toplamı yaklaşık 300 milyon avro; bunun 120 milyon'u geldi, kalanının 3 yılda aktarılması bekleniyor. BM kuruluşlarının Suriyeliler için Türkiye'de yaptığı harcama ise yaklaşık 500 milyon dolar.³⁰

MEB, Suriyeli mültecilerin eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanması için sistematik değişiklikler yaptı ve politikalar uyguladı. Bu eğitim politikaları, hem mülteci öğrencilerin hem de anavatanı Türkiye olan öğrencilerin etnik ve sosyoekonomik farklılıkları dikkate alınarak kapsayıcı bir eğitim çerçevesinde oluşturulmalı.

DOMLAR KİMDİR?

Türkiye toplumu Suriyeli mültecileri homojen bir kitle olarak görme eğiliminde. Oysa Suriyeli mülteciler, farklı etnik ve dini gruplardan; Arap, Kürt, Türkmen, Ermeni, Çingene ve Filistinlilerden oluşuyor. Domari dili konuşan Domlar büyük oranda İran, Irak, Güneydoğu Anadolu, Suriye, Lübnan ve Filistin'de yaşıyor. 2011'de Suriye iç savaşının başlamasından bu yana Suriye'den yaklaşık 50.000 Dom Türkiye'ye sığındı.³¹

27 European Commission, 8 Eylül 2016.

28 MEB, 3 Ekim 2016.

29 A.g.e.

30 TBMM, 2018.

31 Tarlan, 2015.

Domlar, Türkiye'deki Suriyeliler arasında en dezavantajlı gruplardan birini oluşturuyor. Mülteci konumları nedeniyle ayrımcılıkla karşılaşmalarının yanı sıra, Türkiye'deki diğer Suriyeli mülteciler tarafından da dışlanabiliyorlar.

Domlar Türkiye'de genelde Adana, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin'de yaşıyorlar. Göçebe hayat tarzları ve ayrımcılık nedeniyle eğitime erişim Dom çocukları arasında özellikle çok düşük.³²

Domlar, kamp sakinleri ve yetkililer tarafından önyargılı bir yaklaşıma ve ayrımcılığa maruz kalmaları nedeniyle kamplarda yaşamayı istemiyor. Yarı göçebe hayat süren ve tarih boyunca doğayla iç içe yaşayan Domlar için kamplarda yaşam dolaşım özgürlüğünün kısıtlanması anlamına geliyor. İzolasyon ve hapsedilme hissi kampları yaşayabilecekleri mekan olmaktan çıkarıyor.³³

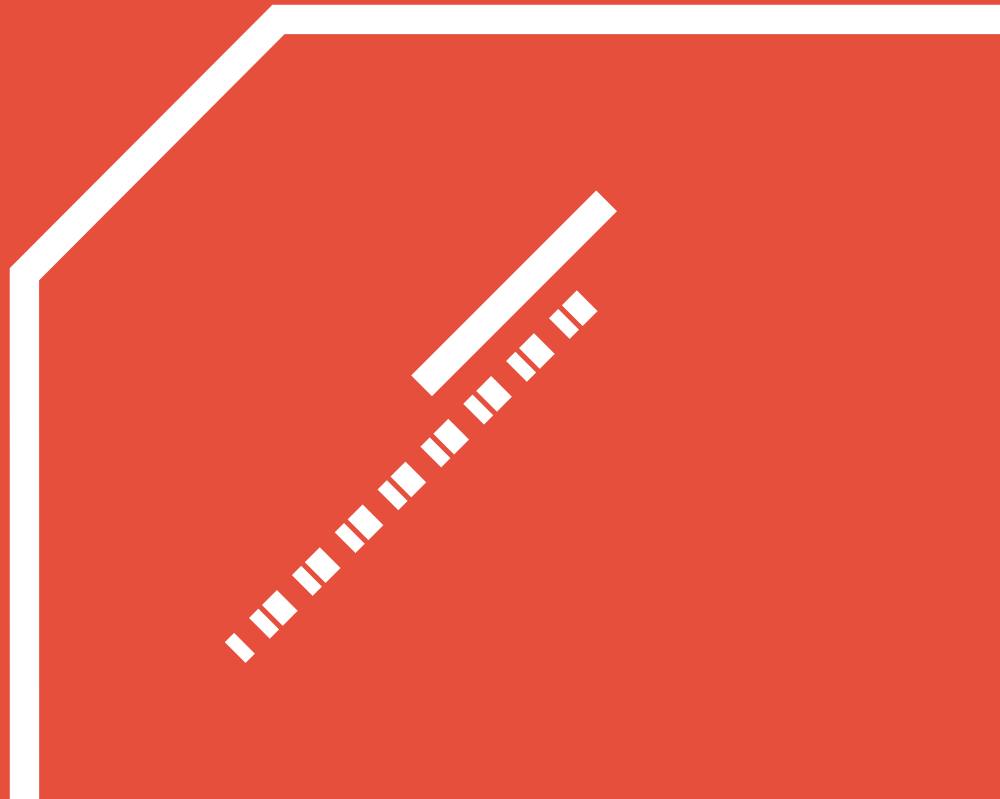
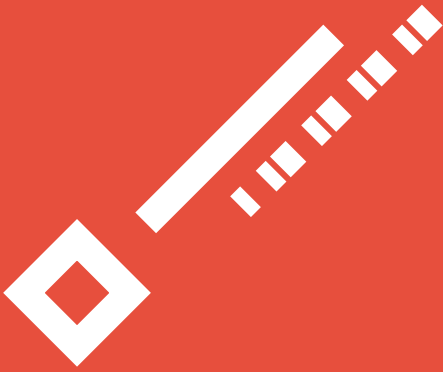
2013 yılında, Halep'teki çatışmadan kaçarak Gaziantep'e gelen ilk Dom mülteci gruplarından biri (Fotoğraf: Kemal Vuran Tarlan).

32 Kalkınma Atölyesi, 2016.

33 Kırkayak Kültür, t.y.

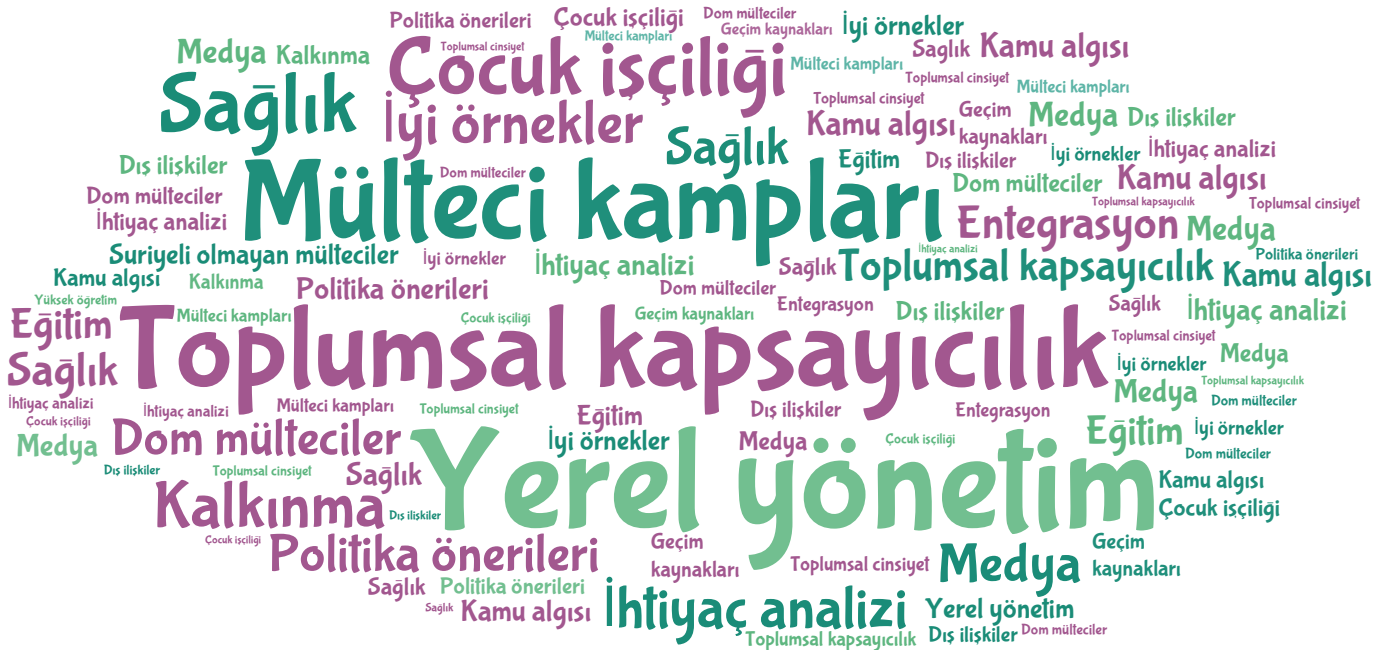
BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ
KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

MÜDAHALE ALANLARI VE
POLİTİKA ÖNERİLERİ

MÜDAHALE ALANLARI VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin durumunu irdeleyen ve çeşitli konularda politika önerileri geliştiren çok sayıda yayın bulunuyor. Yapılan çalışmalar, mültecilerin Türkiye toplumuna entegrasyonu üzerine odaklanarak³⁴ geçinme desteklerinin ve dayanıklılık temelli yaklaşımların önemini vurguluyor.³⁵ Raporun bu bölümü, alanyazından yararlanarak makro düzeyde politikalar uygulayan MEB'e ve diğer kamu kurumlarına önerilerde bulunuyor.

34 Kanat ve Ustun, 2015; İçduygu, 2016; İçduygu ve Şimşek, 2016; International Crisis Group, 2016.

35 Özcan, 2016; 3RP 2017-2018.

Türkiye'deki mülteci çocukların eğitimini odağa alan mevcut yayınlar, Suriyeli mültecilerin GEM'lerde,³⁶ devlet okullarında³⁷ ya da her ikisinde³⁸ yaşadıkları sorunları ele alarak devlete, MEB'e, İl milli eğitim müdürlüklerine, bireysel bağışçılara, uluslararası kuruluşlara ve STK'lara yönelik öneriler sunuyor.³⁹ Bu önerilerin çoğu eğitime erişimin artırılmasına yönelik. Yayınlarda öğretmen eğitimi, psikolojik destek, telafi ve destekleme eğitimi gibi yollarla eğitimin niteliğinin iyileştirilmesine yönelik öneriler de bulunuyor. Diğer yayınlarda ise eğitimin önündeki çocuk işçiliği gibi engellere odaklanılıyor.⁴⁰

Bu bölüm, alanyazında sunulan önerilerden bir kısmını kapsayıcı eğitim çerçevesine oturtarak MEB'in Türkiye'deki eğitim sistemini ülkedeki bütün öğrenciler için daha kapsayıcı hale getirebilmesine yönelik somut öneriler paylaşıyor.

EĞİTİME ERİŞİMİ ARTIRMAK

Çocuk işçiliği ve küçük yaşta evlilik gibi bir dizi sosyoekonomik ve kültürel etken, mülteci çocukların Türkiye'deki eğitim kurumlarına erişimini engelliyor.

Türkiye'deki devlet okulları ücretsiz olmakla birlikte ulaşım, eğitim malzemesi ve beslenme gibi maliyet unsurları okul masrafını bazı aileler için aşılabilir bir engel haline getirebiliyor.

SOSYOEKONOMİK DESTEK: OKULA DEVAMIN ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ (ŞNT) YOLUYLA TEŞVİKİ

Zor durumdaki mülteci ve sığınmacılara nakit aktarımı için oluşturulan ADSGA (Acil Durum Sosyal Güvenlik Ağı) bazı ailelerin maddi yükünü hafifletip okullaşma oranlarını artırabildi.⁴¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), UNICEF ve MEB, ADSGA'ya ek olarak mülteci ailelere yönelik şartlı nakit transferi programı başlattı.⁴² Türkiye'de eğitime yönelik bir ŞNT programı halen yürürlükte.⁴³ ŞNT kapsamında ilköğretime devam eden kız çocuklarına 40 TL, erkek çocuklarına 35 TL, ortaöğretime devam eden kız çocuklarına 60 TL, erkek çocuklarına ise 50 TL aylık ödeniyor.⁴⁴ Bu tutar, yaşamın görece ucuz olduğu kırsal bölgelerde yaşayan aileleri teşvik için yeterli olabilir, ancak yaşama maliyetinin önemli oranda yüksek olduğu büyük şehirlerde yetersiz kalabilir. Bu tür durumlarda, nakit desteği, eğitimin önündeki engellerden biri olduğu sıkça dile getirilen ulaşım maliyetini de karşılayacak oranlara çekilebilir.⁴⁵

36 Aras ve Yasun, 2016.

37 Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA), 2015.

38 Emin, 2016; Coşkun ve Emin, 2016; Heyse, 2016.

39 İnsan Hakları İzleme Örgütü ((Human Rights Watch) (HRW)), 2015; Jalbout, 2015; Aras ve Yasun, 2016; Coşkun ve Emin, 2016; ÇOÇA, 2015; Emin, 2016; Hayat Sür, 2016.

40 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara İl Müdürlüğü, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Hacettepe Üniversitesi, 2016; Yalçın 2016.

41 Şartlı nakit transferinin (ŞNT) Lübnan'daki Suriyeli mülteciler üzerindeki etkisini değerlendiren International Rescue Committee, kışın ısınma için ATM kartları aracılığıyla ailelere verilen ŞNT'nin pozitif bir dışsalılık yaratarak mülteci çocukların okullaşma oranını artırdığını gösteriyor. International Rescue Committee, 2014, s. 25.

42 UNICEF, 16 Mart 2017.

43 Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM), Understanding Children's Work ve Dünya Bankası tarafından 26-27 Ocak 2017'de yapılan Türkiye İşgücü Piyasası Ağı Toplantısı'na katılan bir ASPB temsilcisi, geçici koruma altındaki yaklaşık 64.000 çocuğun bu programdan yararlanmış olduğunu belirtti.

44 MEB, 8 Haziran 2017.

45 Jalbout, 2015, s. 14.

Çocuğun okula devam etmesi koşuluyla verilen nakit desteği, çocuk işgücünden sağlanan geliri kısmi olarak karşılayarak, kısa dönemde okullulaşmayı artırabilir. Ancak, uzun dönemde okula erişimi artırmak için ŞNT uygulamasına mülteci ailelerin toplam gelirlerini artırmaya yönelik stratejiler de eşlik etmeli.

ULAŞIM VE SAĞLIK HİZMETLERİ

Düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilere yönelik ulaşım, beslenme ve sağlık desteği programlarının kapsamının genişletilmesi eğitim sistemine önemli bir katkı sağlayacaktır. MEB halihazırda kırsal alanlardaki öğrencilerin okula erişimini sağlamak için taşıma hizmetleri sunuyor ve öğrencilere ücretsiz öğle yemeği veriyor.⁴⁶ MEB'in okul öncesi ve ilkokul öğrencileri için "Kuru Üzüm Dağıtımı" ve "Okul Sütü Modülü" gibi sağlıklı ara öğün programları da bulunuyor.⁴⁷ Mülteci aileler benzer ek ulaşım ve beslenme desteklerinden daha fazla yararlanabilir. Örneğin, kayıtlı oldukları okuldan en az 2 kilometre uzakta yaşayan Suriyeli öğrencilere AB fonları aracılığıyla verilecek ulaşım desteği benzeri uygulamalar çoğaltılabilir.⁴⁸ MEB ve Sağlık Bakanlığı, düzenli aşılama, göz, kulak ve parazit kontrolleri gibi mülteci ailelerin çocuklarını okula göndermelerini teşvik edecek hizmetlerin sunulmasını ve ailelerin bu hizmetlerden haberdar olma durumlarını artırabilir.⁴⁹

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN VE ÖZEL EĞİTİMİN YAYGINLAŞTIRILMASI

Okul öncesi eğitime erişimin artırılması, gerek mülteci gerekse Türkiyeli çocuklar için kapsayıcı eğitimin yaygınlaşmasında kritik öneme sahip. Araştırmalar, erken yaşta sosyalleşmenin yanı sıra, okul öncesi eğitimi almış öğrencilerin okul başarısının almamış olanlara göre daha yüksek olduğunu gösteriyor.⁵⁰ Erişimle ilgili diğer bir konu ise mülteci çocuklar için yeterli özel eğitim programı olmaması.

Özel eğitim alan Suriyeli çocuk sayısı oldukça düşük.⁵¹ Özel eğitim gereksinimi olan mülteci çocuklar hakkında veri eksikliği bulunuyor. Bu çocukların nitelikli okul öncesi eğitime⁵² ve özel eğitime⁵³ erişiminin artırılmasına öncelik verilmesi önemlidir.

46 MEB, 11 Eylül 2014.

47 Resmi Gazete, 28 Mart 2016; Resmi Gazete, 10 Temmuz 2015.

48 AB delegasyonundan bir görevliyle telefon konuşması, 6 Aralık 2016.

49 Sağlık Bakanlığı, 11 Eylül 2008.

50 OECD, 2016a.

51 12 Aralık 2016'da MEB tarafından paylaşılan sayılara göre, GEM'lerdeki özel eğitim programlarında 680 öğrenci bulunuyor.

52 Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan Orta Vadeli Program (2017-2019) zaman içinde okul öncesi eğitimin bütün çocuklar için zorunlu olmasını öngörüyor.

53 Özel eğitime ilişkin öneriler için, bkz. Coşkun ve Emin, 2016.

Şanlıurfa'da Save the Children Children ve Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi (IMPR) tarafından yönetilen çocuk dostu bir alanda psiko-sosyal rehberlerle oyun oynayan çocuklar (Fotoğraf: Ahmad Baroudi/Save the Children).

KAPSAYICI ÖĞRETİM PROGRAMLARINA YÖNELİK İYİLEŞTİRMELER

DİL ÖĞRETİMİ: ANADİLİ TEMELLİ ÇOKDİLLİ EĞİTİM VE TÜRKÇE'NİN İKİNCİ DİL OLARAK ÖĞRETİLMESİ

Suriye'li öğrencilerin Arapça okuryazarlık düzeyleri farklı olduğu gibi, aralarında hala hiç Türkçe bilmeyenler de olabiliyor. Bu çocuklar için, ana dillerinde eğitim oldukça önemli. İlk yıllarda Türkçe dil becerilerinin yetersizliği, Suriyeli ailelerin çocuklarını GEM'lere göndermeyi tercih etmesinin ana nedenleri arasında yer aldı.⁵⁴

Anadilinde okuyazar olmanın çocuğun yeni diller öğrenme becerisini artırdığını gösteren çok sayıda çalışma bulunuyor.⁵⁵ Ancak, Suriyeli öğrenciler devlet okullarına geçtiklerinde Türkçe dilinde öğretim alıyorlar. MEB, farklı dilleri öğrenmeyi kolaylaştıran "anadili temelli çokdilli eğitim" yöntemini benimsemek yerine mülteci çocuklar için seçmeli Arapça dersleri koymayı planladı.⁵⁶ Bu bağlamda, söz konusu olabilecek hukuki ve siyasal kaygılar bir yana koyularak, anadili temelli çokdilli eğitimin sağlayacağı yararlar göz önünde bulundurulmalı.⁵⁷

54 Dallal, 2016.

55 Dryden-Peterson, 2014.

56 MEB, 6 Eylül 2016; Dünya Bülteni, 17 Aralık 2016.

57 ERG, 2009; 2010.

Mülteci çocukların Türkiye eğitim sistemine entegre edilmesi ihtiyacı, Türkiye’de yaşayan ve anadili Türkçe olmayan bütün çocuklara yönelik anadili temelli çokdilli bir eğitim programının hayata geçirilmesi için uygun bir fırsat sunuyor.

Bununla birlikte, Türkçe öğrenimi mülteci çocukların önündeki fırsatlar yelpazesinin genişlemesi açısından kritik önem taşıyor. Türkçe’nin yabancı dil olarak öğretilmesi eğitimin ana unsurları arasında yer almalı. Eğitim malzemesi eksikliği, yeterli metodoloji geliştirilememiş olması, öğretmenlerin anadili Türkçe olmayan öğrencilere Türkçe öğretme konusunda eğitim almamış ve deneyimsiz olmaları nedeniyle, gerek GEM’lerde gerekse devlet okullarında uzun süre nitelikli Türk dili eğitimi verilemedi.⁵⁸ Türkiye’deki devlet okullarındaki Türkçe öğrenimi programı⁵⁹ için uygun eğitim malzemesi geliştirilmeye devam edilmesi, öğretmenler için özel eğitimlerin yaygınlaşması ve öğrencilerin Türkçe derslere tam olarak ne zaman entegre olacaklarının saptanması için bir değerlendirme sistemi oluşturulması önemli.

İstanbul’da bir kız imam-hatip okulunda faaliyet gösteren GEM’den bir fotoğraf (Fotoğraf: ATV).

58 Coşkun ve Emin, 2016, ss. 25-28.

59 Yunus Emre Enstitüsü’nün ve üniversitelerden uzmanların rol aldığı proje AB aracılığıyla fonlanıyor. Bkz. <https://otmg.meb.gov.tr/ogretmenler-suriyeli-cocuklara-turkce-ogretecek/haber/12324/tr>

ULUSAL ÖĞRETİM PROGRAMI ÇERÇEVESİ OLARAK BARIŞ EĞİTİMİ

Mülteci ve göçmen öğrencilerin normallik ve sığındıkları ülkeye aidiyet duygusuna kavuşabilmeleri için, barışı ve kapsayıcılığı vurgulayan bir eğitim almalarını sağlamak özellikle önemli.

Türkçe öğretimi, mülteci gençlerin Türkiye toplumuna entegrasyonunda önemli bir aşama. Ancak bu öğretimin yanı sıra, okulların çokkültürlülük, insan hakları ve barış gibi konularda olumlu algıyı güçlendirecek daha kapsamlı bir eğitim çerçevesi benimsenmesi de gerekmektedir. Kapsayıcı eğitim programları, akademik bilgi aktarımının yanı sıra, öğrencilerin bilişsel, duygusal, sosyal ve yaratıcı gelişimine de odaklanmalı ve öğrencilerin “farklı gereksinimlerine yanıt verebilecek kadar esnek” olmalı.⁶⁰

Türkiye’de mevcut eğitim programlarının içeriğinin gözden geçirilmesi gerekiyor. Sosyal bilgiler öğretim programı insan hakları ve demokrasi gibi evrensel temaları ele alsa da, bu temalar “milliyetçi ve otoriter bir yurttaşlık eğitimi” ile bir arada bulunuyor.⁶¹ Türkiye’yi komşularının ve iç güçlerin sürekli tehdidi altında gösteren söylem, çokkültürlü bir toplum duygusu oluşturulmasının önünde bir engel oluşturuyor.

UNHCR mülteci eğitiminde, çatışma ve güç dinamiklerinin dikkate alınmasını ve hoşgörüyü teşvik eden barış eğitimi ilkelerinin uygulanmasını tavsiye ediyor.⁶² Türkiye’nin eğitim sisteminde, barış eğitimine çerçeve oluşturabilecek eğitim programları mevcut olmakla birlikte,⁶³ yukarıda belirtilen ilkeleri odağa alan kapsayıcı bir eğitim programı, okulları, Türk olmayan öğrenciler için daha olumlu bir sosyal deneyim ortamı haline getirebilir ve okul iklimini bütün öğrenciler için iyileştirebilir.

Suriyeli öğrenciler, okula gitmenin sıkıntıları arasında Türk öğrencilerden gördükleri dışlanma ve zorbalık olduğunu belirtiyorlar.⁶⁴

Çocuk Haklarını Koruma Platformu tarafından yapılan bir araştırmaya göre, görüşülen anne-babaların %56’sı, çocuklarının Suriyeli bir çocukla arkadaş olmasını onaylamıyor.⁶⁵ Bu tür önyargıların üstesinden gelinmesinde çokkültürlülüğü savunan bir öğretim programı çerçevesinin oluşturulması büyük önem taşıyor.

60 ERG, 2016, s. 7.

61 Çayır ve Gürkaynak, 2008, s. 53.

62 UNHCR, 2011, s. 64.

63 Öğrencilerin 4. sınıfta aldığı “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersi, barış eğitimine çerçeve oluşturabilecek bir ders.

64 HRW, 2015.

65 Çocuk ve Haklarını Koruma Platformu, 2016, s. 9.

Hatay'da Save the Children tarafından desteklenen bir GEM'de parmak boyası ile kendilerini ifade eden çocuklar (Fotoğraf: Barış Yalçınkaya/Save the Children).

ÖĞRETMEN GELİŞİMİ

Hem Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi hem de çokkültürlülüğün vurgulanması ve barış eğitimi, güçlü bir öğretmen kapasite güçlendirme programı gerektirir.

STK'lar tarafından yürütülen küçük ölçekli resmi olmayan öğretmen eğitimlerinin yanı sıra, MEB'in, Suriyeli öğrencilerle çalışan öğretmen ve idareciler için gerçekleştirdiği eğitim ve eğitimci eğitimi programları:

- GEM'lerde çalışan 514 Suriyeli öğretmene pedagojik formasyon eğitimi, Konya, Ağustos-Eylül 2016 (UNICEF ile birlikte)⁶⁶
- 4.200 devlet okulu öğretmenine Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi eğitimi, Kemer, Antalya, Kasım-Aralık 2016⁶⁷
- 500 devlet okulu rehber öğretmenine kapsayıcı eğitim eğitimi, Antalya, Kasım-Aralık 2016 (UNICEF ile birlikte)⁶⁸

66 Bu öğretmenlerin daha sonra 20.000 Suriyeli öğretmene eğitim vermesi planlandı. MEB, 5 Ağustos 2016; MEB, 8 Ağustos 2016.

67 MEB, 26 Kasım 2016a.

68 Bu rehber öğretmenlerin daha sonra yerli ve yabancı öğrencilerle çalışan 25.000 öğretmene eğitim vermesi planlandı. MEB, 22 Kasım 2016b.

- GEM’lerde çalışan 500 Suriyeli öğretmene pedagojik formasyon eğitimi, Antalya, Ocak-Şubat 2017 (UNICEF ile birlikte)⁶⁹
- 827 idari personele eğitim, Antalya, 30 Ocak-3 Şubat 2018⁷⁰
- Sınıfında 15 ve üzeri Suriyeli öğrenci olan öğretmenlere farkındalık eğitimi, Antalya, Ocak-Şubat 2018⁷¹
- 18 öğretmen ve 5 okul yöneticisi ile kapsayıcı eğitim öğretmen eğitimi modülü geliştirme çalıştayı, Şubat-Mart 2018⁷²

Sınıflarında mülteci öğrenci bulunan okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerine matematik öğretimi alanında eğitim verecek olan ve TÜBİTAK tarafından desteklenen GÖÇ-MAT projesi, çokkültürlü sınıflarda öğrenmeyi kolaylaştırmak için okul, aile ve toplum arasındaki işbirliğinin önemini vurguluyor.⁷³ Proje sonuçları, başka disiplinlerde de uygulanabilecek yararlı bir model oluşturabilir.

Personel eğitim programları, Türk okullarını daha çok farklılık içeren bir öğrenci kitlesiyle eğitim yapmaya yöneltmede önemli bir adım oluşturuyor. Hem hizmet öncesi hem de hizmetiçi eğitimde “kültürlerarası pedagoji”ye odaklanan mesleki gelişim, öğretmenlerin farklı öğrencilerine ulaşmasını kolaylaştırabilir.⁷⁴ Bu tür çalışmalar bir yandan pozitif sınıf iklimini güçlendirmeye bir yandan da tek tek öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya odaklanmalı.⁷⁵

Öğretmen eğitimleri, travma yaşamış öğrencilere psiko-sosyal destek verilmesini kapsamalı, öğretmenlerin travma belirtilerini saptamasına yardımcı olmalı ve onlara öğrencilerine destek olma yolları sunulmalı.

Kapsayıcı eğitime yönelik öğretmen eğitimi programlarının odaklanabileceği alanlar:⁷⁶

- öğretmen-öğrenci iletişimi
- öğretim programının uygulanmasında esneklik
- ailelerle işbirliği

69 Bu öğretmenlerin daha sonra 20.500 öğretmene eğitim vermesi planlandı. MEB, 3 Ocak 2017.

70 MEB, 30 Ocak 2017.

71 MEB, 18 Aralık 2018.

72 MEB, 4 Mayıs 2018.

73 MEB, 6 Ağustos 2016.

74 OECD, 2016b, s. 16.

75 Burns T. ve Shadoian-Gersing V., 2010, s. 28.

76 Ayan, 2016.

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN EĞİTİM YÖNETİŞİMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

İDARİ ENGELLERİN AZALTILMASI VE ÖĞRENCİLERİN İZLENMESİ

Okul idarelerinin erişimi sağlaması geçici koruma altındaki mültecilerin eğitim hakkı açısından oldukça önemli. MEB, yasal hakların hayata geçmesini sağlayabilmek amacıyla okul idarelerinin desteğini alarak, onlara yönelik eğitimleri yaygınlaştırarak, gerekli kaynakların ve destek mekanizmalarının sağlanmasını kolaylaştırabilir. Bununla birlikte, mevcut okul kaynaklarının yeni öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde artırılması için iyi uygulamalar da geliştirilebilir.

MEB, GEM'lerdeki Suriyeli öğrencilerin durumunu YÖBİS (Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi) üzerinden, devlet okullarında olanları ise, Türkiyeli akranları gibi e-okul üzerinden takip ediyor. Kaydolma oranlarının yanı sıra okula devam ve terk oranlarının izlenmesi de oldukça önemli.

İlköğretim kurumlarındaki devamı artırmak için geliştirilen Okula Devamı İzleme ve Destek projesi, sosyoekonomik kısıtlar ve eğitime ilişkin başka sıkıntılar nedeniyle okulu terk olasılığı akranlarından daha yüksek olan mülteci öğrenciler için de kullanıma girebilir.

TELAFİ VE DESTEKLEME ÖĞRENME PROGRAMLARI

Dil engeli ya da eğitime ara verme nedeniyle akranlarının gerisine düşen mülteci öğrencilere yönelik yöntemler geliştirilmesi önemli. MEB, bu amaca yönelik, hızlandırılmış dil eğitimi programları uygulamakta.⁷⁷ AB'den alınan fonlar da telafi ve destekleme öğrenme programlarına tahsis ediliyor.⁷⁸

MEB, geçmişte dil becerileri yeterli olmayan, anadili Türkçe olmayan öğrencilerin dil gelişimini desteklemek için "İlköğretim Kurumlarına Devam Oranlarının Artırılması Teknik Destek Projesi" adlı projeyi hayata geçirdi. Yine MEB tarafından, bu defa UNICEF işbirliğiyle, ilkokula hiç kaydolmamış olan ya da akranlarının en az üç yıl gerisinde olan öğrenciler için geliştirilen Yetiştirici Sınıf Öğretim Eğitimi (YSÖP) kısmen başarılı oldu.⁷⁹ Hızlandırılmış Eğitim Programı uygulamaya konuldu.⁸⁰ MEB, bu projelerden öğrenilenleri yaygınlaştırabilir.

77 MEB, 22 Kasım 2016a.

78 MEB, 3 Ekim 2016.

79 ERG 2011, s. 1.

80 MEB, 29 Mart 2018.

MESLEK VE BECERİ EĞİTİMİ

Var olan yönetmeliğe göre ilköğretim kurumlarına kaydolmak için 15 yaşını doldurmamış, ortaöğretime kaydolmak için 19 yaşını bitirmemiş olma şartı aranmakta.⁸¹ Bu yaşların üstündeki öğrenciler uzaktan öğretime yönlendiriliyor. Yaşı daha büyük öğrenciler için meslek ve beceri eğitimlerinin göreceli değeri araştırılarak eğitim sisteminin daha çok sayıda gence ulaşması sağlanabilir.

MEB, halen toplum merkezlerinde A1 düzeyinde Türkçe eğitimini tamamlamış Suriyeli öğrencilerin, var olan kotalar dahilinde, Anadolu meslek liselerine kaydolmasına olanak tanıyor. Ayrıca Suriyeli çocuklara çıraklık kursları da sunuyor.⁸²

Yaşı büyük olan ve örgün eğitim sistemine dönmesi beklenemeyecek öğrencilerin beceri eğitimlerinin güçlendirilmesi yararlı olabilir.

Bununla birlikte mesleki ve teknik eğitimin niteliğinin Türkiye'deki bütün öğrenciler için artırılması öncelikli hedef olmalıdır.

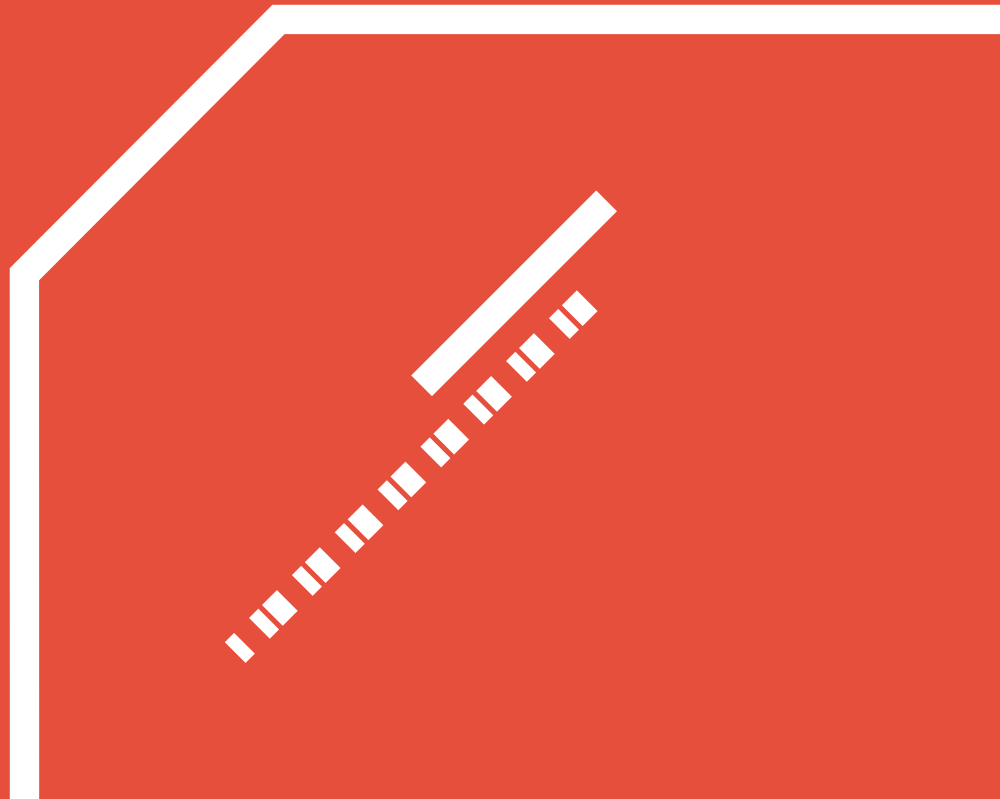
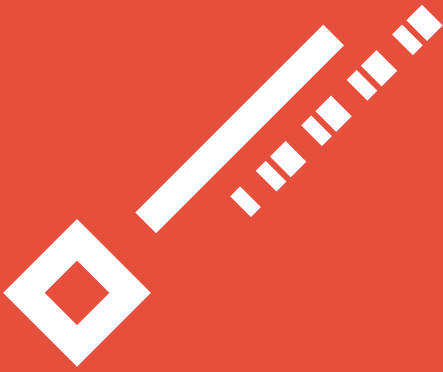
---

81 MEB, 7 Eylül 2013.

82 MEB, 12 Ağustos 2016.

BİR ARADA YAŞAMI VE GELECEĞİ
KAPSAYICI EĞİTİMLE İNŞA ETMEK

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN
BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM:
EYLEM PLANI ÇERÇEVESİ

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM: EYLEM PLANI ÇERÇEVESİ

Suriye’de iç savaşın başladığı 2011’den bu yana Türkiye’ye, Suriye ve Orta Doğu’daki diğer bir dizi ülkeden çok yüksek sayılarda mülteci akını oldu. Güvenlik ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını isteyen milyonlarca kişiye Türkiye takdire değer insani destek verdi.

Suriye’deki çatışma giderek sertleşince, Türkiye 3,6 milyon Suriyeli’nin yakın gelecekteki kalıcı yuvası haline geldi. Bununla birlikte, söylemlerin ve politika önerilerinin odağı uzun dönemli gelişmeyi ve entegrasyonu da içerecek şekilde genişledi. Bu genişleme, kapsayıcı eğitim için bütüncül bir yaklaşımın ve makro düzeydeki devlet politikalarını destekleyebilecek aile ve şirket vakıfları gibi görece esnek sivil aktörler için bir eylem planı çerçevesinin geliştirilmesi fırsatını sunuyor.

Rapor önceki bölümlerde, Türkiye’deki mültecilerin ve onlara ev sahipliği yapan toplulukların eğitim alanında karşılaştıkları zorlukların kapsamını ve karmaşıklığını özetledi. Hepsi kapsayıcı eğitim yaklaşımı içinde olmak üzere, erişimi artırmak, öğretim programı ve pedagojiyi iyileştirmek, eğitim yönetişimini güçlendirmek yönündeki politika seçeneklerinin ana hatlarını sundu. Raporun bu bölümü ise, Türkiye’deki *bütün* çocuk ve gençlerin iyi olma halinin güçlenmesi amacıyla ileriye dönük önerilerde bulunuyor.

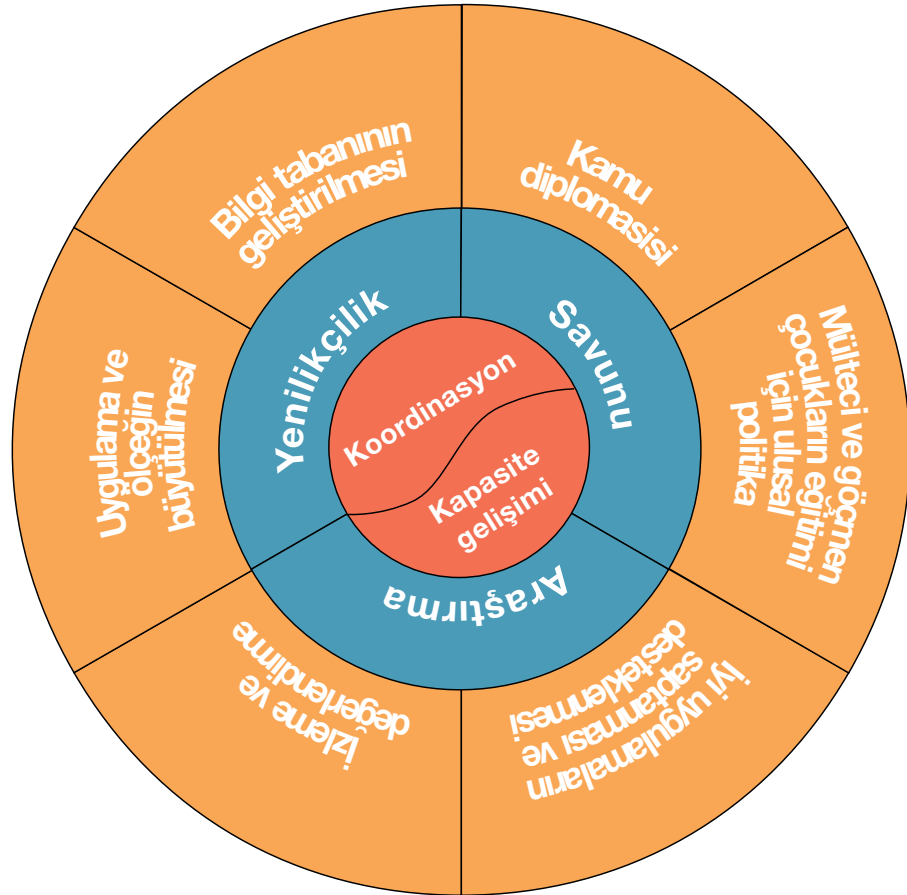
VİZYONU GÜÇLENDİRMEK: KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN BÜTÜNCÜL YAKLAŞIM

Bu rapor, vizyon olarak kapsayıcı eğitimin benimsenmesini, politika ve uygulamaların hem Türkiyelileri hem de mülteci toplulukları içerecek şekilde genişletilmesini savunuyor.

İçinde bulunduğumuz zaman, farklı geçmişlerden gelen grupların kaynaşmış topluluklara dönüşmesi ve barış içinde, bir arada yaşamının temellerini atabilmek için kritik bir zaman. Bu bağlam, başka önceliklerin yanı sıra, barış ve bir arada yaşama değerlerini öne çıkaran kolektif bir vizyon ile farklı sektörleri (eğitim, sağlık ve geçim) ve farklı kurumları (devlet okulları, GEM’ler, topluluk merkezleri) içeren bütüncül bir yaklaşımı gerektiriyor. Bu yaklaşım, devlet kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile ilgili bireyleri kapsayan etkin bir koordinasyonu odağına almalı.

Mülteci öğrenciler için mali destek ve burs programları gibi yardım çalışmalarına duyulan ihtiyaç sürüyor. Bu raporda sunulan çerçeve ise gelişmeyi hedefliyor ve hem mülteci hem de ev sahibi topluluklara yönelik öncelikli müdahalelere odaklanıyor. Sadece mültecilere yönelik değil, aynı zamanda ev sahibi toplulukları da hedefleyen devlet politikalarının daha etkili olacağını savunuyor.

Günlük hayattaki önyargılara ve ayrımcı uygulamalara karşı mücadele etmek için mikro düzeyde yerel iş birlikleri ve ağlar oluştu. Sulukule Gönüllüleri Derneği, Tarlabası Toplum Merkezi ve Small Projects İstanbul gibi, mahallelerde dezavantajlı çocuklarla çalışan STK'lar bu doğrultuda yapıcı bir rol oynuyorlar. Danish Refugee Council, YUVA Derneği ve Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH⁸³ gibi kurumlarca oluşturulan, hem mültecilere hem de ev sahibi topluluklara birden çok alanda hizmet sunan toplum merkezleri de kültürlerarası diyalogun güçlenmesinde kritik rol oynuyorlar. Anadolu Kültür tarafından Türkçe ve Arapça çift dilli olarak yayımlanan *Zeyna ve Aziz Suriye Gezisi* gibi çocuk kitapları toplumsal entegrasyona küçük ölçekli ama önemli bir katkı yapıyor. Bu raporun, barış içinde ve bir arada yaşama amacına sahada katkıda bulunan bütün kişi ve kurumları ve bütün çalışmalarını dahil etmesine olanak yok. Ancak, burada paylaşılan ve benzeri iyi uygulamalar, Türkiye'de kapsayıcı eğitim aracılığıyla kaynaşmış topluluklar oluşabilmesi açısından değerli yapı taşları.

MÜLTECİ VE GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ İÇİN ULUSAL POLİTİKA

Türkiye'deki bütün mülteci çocukların eğitime erişiminin sağlanması konusundaki çalışmalar güçlendirilmeli. Gelecekte Türkiye içinde ciddi nüfus hareketleri olması olasılık dahilinde. Dolayısıyla, Türkiye'nin mülteci ve göçmen çocukların eğitimi için uzun dönemli bir ulusal politika geliştirmesi önceliklendirilmeli. Geliştirilecek politika,

- hak temelli olmalı,
- sosyoekonomik durumları, etnik temelleri ve doğdukları ülke ne olursa olsun, bütün çocukların iyi olma halini önceliklendirmeli,
- çoğun Türkiye'deki bir devlet okulunun parçası olmasına dönük yol gösterici ve net ilkeler içermeli.

Yakın geçmişteki deneyimlerin gösterdiği gibi, acil yardım ve entegrasyon uygulamalarının tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir.

Türkiye'de yakın zamanda edinilen deneyim ve anlayışın yanı sıra, Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlararası Ağ (INEE) tarafından geliştirilen asgari eğitim standartları⁸⁴ gibi kıstaslar da politika geliştirme sürecinde yararlı kılavuzlar olabilir. INEE'nin birbirleriyle kesişen standartları beş alanda gruplandırılıyor: Temele İlişkin Standartlar (koordinasyon, katılım, analiz), Öğrenme Ortamına Erişim, Öğretme ve Öğrenme, Öğretmenler ve Diğer Eğitim Çalışanları, Eğitim Politikası.

Kaynak: INEE, 2004, s. 11.

KAMU DİPLOMASİSİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ

Kamu diplomasisi, kapsayıcı eğitim için bütüncül bir değerler anlayışı geliştirilmesi ve Türkiye'nin mülteci akını deneyimine dünya kamuoyunun dikkatinin çekilmesi bakımından önemli. Kamuoyunun kapsayıcı eğitim çabaları hakkında bilgilendirilmesi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında mültecileri aralarına almaya dönük daha yaygın bir duygu oluşmasını destekleyebilir. Ayrıca, benzer uygulamalardan yararlanacak çeşitli paydaşlar arasında işbirlikleri oluşmasına ve toplumda kapsayıcı eğitim talebi yaratılmasına yardımcı olabilir. Kamu diplomasisi Türkiye'nin uluslararası alanda görünürlüğünü de artırabilir ve hem başka devletlerden hem de uluslararası kuruluşlardan mali destek alınmasını ve alınan desteğin devamlılığını sağlayabilir.

ALANDAKİ İYİ UYGULAMALARIN SAPTANMASI VE DESTEKLENMESİ

Kapsayıcı eğitimin yaygınlaştırılmasının önüne zaman zaman karmaşık ve yerel koşullara bağlı sorunlar çıkabilir. Bu sorunların üstesinden gelinmesinde yenilikçi yaklaşımlardan yararlanılabilir. Hizmet sunmak ve çalışmak için yeni yöntemler geliştiren iyi uygulamalar, var olan kapasiteleri kullanarak insani ve gelişimsel sorunlara sürdürülebilir çözümler sunabilir.⁸⁶

Suriye Krizi'ne Bölgesel Yanıt UNHCR-UNDP⁸⁶ Ortak Sekreterliği tarafından geliştirilen iyi ve yenilikçi uygulamalar belgesine göre, iyi uygulamanın başlangıç noktası “yardım programlarının ve yaklaşımlarının krizin özgün koşullarına uyarlanması”dır.⁸⁷ Bu çerçevede, iyi uygulamalar dayanıklılığı artırmaya yönelmeli, insan hakları temelli ve çatışmaya duyarlı bir yaklaşım benimsemeli ve yardım çalışmasını yöneten devleti desteklemeli.⁸⁸ Bu uygulamalar ayrıca, paydaşların farklı gereksinimlerine etkili bir şekilde cevap verebilmek için ölçeklerini büyütme ve küçültme esnekliğine de sahip olmalı.⁸⁹

Gelecek vadede, uygulamaların saptanması, izlenmesi ve desteklenmesi de gerekmektedir. Aynı zamanda, yeni iyi uygulamalar geliştirmek ve kamu-özel kesim ortaklıklarından da yararlanarak uygulamaların ölçeğini büyütme için daha çok sosyal girişimcilik ve yenilikçiliğe ihtiyaç bulunuyor.

Büyük bir mülteci akınına uğrayan Ürdün, odağını insani yardımdan uzun dönemli gelişmeye kaydırды ve eğitim politikasında bu çerçevede değişiklik yaptı. Ürdün'ün mültecilere yönelik ulusal planı, her bir sektöre özgü eğitim ihtiyaç hedeflerini ve bu hedeflerin her birinin bütçe ihtiyaçlarını kapsayan net bir mülteci eğitimi stratejisi içeriyor.⁹⁰ Ürdün'deki iyi uygulama örneği olarak, World Vision International insani yardım kuruluşu tarafından Japonya Platformu Fonu⁹¹ ile işbirliği içinde yürütülen “Suriyeli ve Ürdünlü Çocuklar İçin Telafi Eğitimi ve Farkındalık”⁹² projesi verilebilir. Proje kapsamında, Suriyeli ve Ürdünlü çocuklara, devlet okuluna hazırlanabilmeleri için telafi eğitimi, ayrıca Ürdünlü

85 UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, s. 4.

86 UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.

87 UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, s. 6.

88 A.g.e., ss. 7-8.

89 A.g.e.

90 Hashemite Kingdom of Jordan Ministry of Planning and International Cooperation, 2015, ss. 41-51.

91 Japan Platform Fund

92 Remedial Education and Awareness Raising for Syrian and Jordanian Children

telafi sınıfı öğretmenlerine eğitim, çocuklarla ilgilenen Suriyeli ve Ürdünlü kişilere de ebeveynlik becerisi eğitimleri veriliyor. Bütüncül yaklaşımının yanı sıra, projenin çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarını bilen yerel bir STK tarafından yürütülmesi projeyi güçlendiriyor.⁹³

TÜRKİYE'DE ALAN NE DURUMDA?

Türkiye'de birçok STK mülteci çocukların okullulaşmasını destekleyecek akademik ve psikososyal destek sunuyor. Akademik destek, mültecilerin formel eğitime geçişini kolaylaştırmak için Türkçe ve başka alanlarda eğitim verilmesini içeriyor. Örneğin, Norveç Mülteci Konseyi⁹⁴ (NRC) okula gitmeyen çocukların formel eğitime geçişini desteklemeye yönelik bir Çocuk Eğitim Paketi yürüttü. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), İstanbul'da, İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü işbirliğiyle ve Siemens Türkiye ve Plan International desteğiyle, Suriyeli mülteci çocuklar için yoğun bir okul öncesi programı uyguladı. Sığınmacılar ve mültecilerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) ve Hayata Destek İnsani Yardım Derneği gibi STK'lar, Arapça ve İngilizce ders imkanı sunuyor. YUVA Derneği yapılandırıcı bakış açısıyla Türkçe eğitimi, okula destek programı ve telafi eğitim müfredatı uyguluyor. Aralarında Save the Children, Mavi Kalem ile Maya Vakfı'nın da olduğu kuruluşlar, mülteci çocuklara resim ve müzik aracılığıyla psikososyal destek veriyor. Maya Vakfı ayrıca İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile GEM'lerde psiko-sanat terapisi uygulamak ve öğretmenlerle anne-babalar için destek seminerleri düzenlemek içerikli bir protokol imzaladı.⁹⁵ Mavi Kalem'in başka bir projesi Suriyeli kız çocukların okula kazandırılmasını hedefliyor.⁹⁶ Türkiye'deki STK'lar öğretmenlerin gelişimini destekliyor. Hayat Sür Derneği adlı Suriye sivil toplum kuruluşunun projelerinden biri, Suriyeli öğretmenlerin desteklenmesine ve sendikalaşmasına odaklanıyor. Yurttaşlık Derneği, devlet okullarında mülteci çocuklarla çalışan Türkiyeli öğretmenler için bir öğretmen eğitimi programı düzenliyor.

POLİTİKA VE UYGULAMANIN İZLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İzleme ve değerlendirme, politika döngüsünün kritik bir parçası ve iyi uygulamaların belirlenmesinin kilit unsuru. Halihazırda sistematik değerlendirmeye dayanan araştırma sayısı sınırlı ve bu alan gelişmeye oldukça açık. Mülteci ve göçmen çocukların eğitimine ilişkin araştırmalar büyük oranda var olan durumun irdelenmesine ve öneriler sunulmasına odaklanıyor. Var olan alanyazın, değerlendirmeye dönük politika araştırması alanındaki eksikliği gösteriyor.

Mültecilere ivedilikle yardım hizmeti ulaştırma baskısı ve eğitime erişimi artırmak anlaşılabilir öncelikler oldukları için, günümüze kadar gerçekleşen uygulamaların izlenmesi ve değerlendirilmesi büyük ölçüde sayısal izlemeyle sınırlı kaldı. Buna rağmen, Türkiye'deki bazı STK'lar, projelerinin etkisini ölçmek ve kurumsal kapasitelerini artırmak için değerlendirme çalışmaları gerçekleştirdiler.⁹⁷

93 UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, ss. 54-56.

94 Norwegian Refugee Council

95 MEB, 22 Ekim 2016.

96 Mavi Kalem, 2 Şubat 2017.

97 Hayata Destek'in değerlendirmesi için, bkz. Kuğu ve Okşak, 2013.

Alandaki aktörlerin odağının entegrasyon ve kapsayıcılığı içerecek şekilde genişlemesiyle birlikte, izleme ve değerlendirme çalışmalarına olan talebin artması beklenebilir. İzleme çalışmaları yalnızca uygulamaların içeriği için değil, aynı zamanda savunu ve iletişim çalışmaları için de kritik önem taşır. Çeşitli pilot projelerin ve alandaki küçük ölçekli uygulamaların süregelen değerlendirmeleri, kapsayıcı eğitim için bütüncül bir yaklaşımın nasıl hayata geçirileceği ve bu bağlamda nelerin işe yaradığı konusunda yol gösterici olacaktır. Hem etkinin hem de sürdürülebilirliğin göz önünde bulundurulması, ölçeği büyütülebilecek iyi uygulamaların saptanması için kilit öneme sahip.

UYGULAMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ VE İYİ UYGULAMALARIN ÖLÇEĞİNİN BÜYÜTÜLMESİ

İyi politikaların etkili uygulamalara dönüştürülmesi genelde politika taslağının oluşturulmasından daha zor olabiliyor. Nitelikli insan kaynağı politikaların başarılı olmasında kilit unsur. Bu ise, farklı kurumlarda çalışan insanların bir araya gelmesini ve kamu kurumlarıyla diğerleri arasında köprüler kurulmasını gerektiriyor.

İyi uygulamaların ölçeğinin büyütülmesindeki bir güçlük de, söz konusu iyi uygulamaların ülkedeki uygulayıcılar arasında yaygınlaştırılmasıyla ilgili zorluklardan kaynaklanıyor. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı bu süreci kolaylaştırabilir, ancak genellikle bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımıyla yüz yüze iletişimi birleştiren melez modeller daha etkili oluyor. Örneğin Hayata Destek, besin e-fişi programını yaygınlaştırmak için mobil teknolojiyi muhtarlar ve Suriyeli gönüllüler ağıyla birleştirerek başarıyla yürüttü.⁹⁸

BİLGİ TABANININ GENİŞLETİLMESİ

İyi uygulamaların artması ve bilgi temelimizin genişlemesi, mülteci ve göçmen çocukların eğitimi için ulusal bir politika geliştirirken müdahale alanlarının saptanabilmesi için kritik öneme sahip. Detaylı alan araştırmalarına dayanan raporlar ve olayları karşılaştırmalı bir çerçeveye oturtan çalışmalar, kamu kurumlarının kapsayıcı eğitim politikaları gelişmesi için yol gösterici olabilir.

Buna ek olarak, kamu nezdinde iyi örneklerin bilinir olması, bu örneklerin kapsayıcı eğitimi teşvik eden çerçevelere oturtulması, eğitim alanındaki akademiye güçlendirebilir ve mültecilerle çalışan farklı kişi ve kurumlar arasında diyalog kurulmasını sağlayabilir. Örneğin, Anadolu Kültür ve Kommunale Integrationszentren Landeskoordinierungsstelle – LAKI (Arnsberg) tarafından Stiftung Mercator desteğiyle yürütülen “Mültecilere yardım için

98 UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, s. 80.

Alman-Türk işbirliği inisiyatifi⁹⁹ ortak projesi, Türkiye ve Almanya’da mültecilerin eğitimi ve entegrasyonu alanında çalışan kişi ve kurumlar arasında bir ağ oluşturdu. Proje, bu alanda çalışan kişilerin diyalog kurması, ortaklık oluşturması ve deneyimlerini paylaşarak karşılıklı ilişkiler geliştirmesini hedefliyor.¹⁰⁰ Örneğin, Türkiye’deki eğitimciler Almanya’da, anadili okullardaki eğitim dilinden farklı olan Türk mültecilerin eğitimi konusundaki deneyimlerinden yararlanabilirler.

KAPSAYICI EĞİTİM İÇİN EYLEM ÇERÇEVESİ

Önceki bölümde, kapsayıcı eğitim için bütüncül bir yaklaşım geliştirmenin dayanakları ele alındı. Bunların somut eylemlerle desteklenmesi gerekiyor. Etnik kökeni, dili, dini ne olursa olsun her çocuğun eşit muamele gördüğü bir toplum ancak kapsayıcı eğitim vizyonunu faal kılarak ve tamamlayıcı eylemler gerçekleştirerek hayal edilebilir. Önceki bölümde belirtilen temellerin ve bu bölümde yer alan eylem önerileri birbirini etkilemekte ve desteklemekte.

SAVUNU

Mültecilerin toplumsal, siyasal ve eğitime ilişkin haklarının savunulması, toplum desteğinin sağlanması ve kapsayıcı eğitim politikalarının ileriye götürülmesi açısından büyük önem taşıyor. Etkili savunu, politika izleme, karar vericilerle politika diyalogu ve politika değişikliği için kampanyaların yanı sıra, güçlü, güncel kanıtlar ve veri paylaşımı yoluyla savunu kapasitesinin artırılmasını gerektiriyor.

Çalışmalardaki tekrarların önlenmesi, işbirliği fırsatlarının çoğaltılması ve alandaki boşlukların ortaya çıkarılması için bu önlemler gerekmektedir. Bu nedenle, mültecilerle çalışan kişi ve kurumlar arasında ağlar oluşturulması savunu kapasitesinin geliştirilmesi için kritik öneme sahip. Savunu kapasitesinin geliştirilmesi, var olan savunu kapasitesinin haritalanmasını ve değerlendirilmesini de içeriyor. Bu, savunu çalışmasıyla en acil konuların eşleştirilebilmesi açısından gerekli. Yenilikçi bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapılması, savunu çalışmalarına genellikle seslerini duyurmak için gereken bilgi ve araçlardan yoksun olan paydaşların, bu durumda, mülteci ve göçmen çocukların ve ailelerinin, sesinin de katılması açısından da önemli.

ARAŞTIRMA

Hedefe yönelik araştırmalar, bütün devlet kurumları ile devletlerarası ve devlet dışı kurumların sınırlı insan ve para kaynağının dağılımına ilişkin kararları için veri oluşturabilir. Örneğin, Almanya’nın Ruhr bölgesindeki eğitim sistemine ilişkin bilimsel bir analiz, ciddi bir mülteci nüfusun yaşadığı bu bölgede alınan eğitime ilişkin önlem ve girişimlerin birçoğunun birbirinden bağımsız işlediğini ve etkilerinin yerel düzeyle sınırlı kaldığını gösterdi. Stiftung Mercator, raporun bulguları temelinde var olan programların birbiriyle bağlantı kurmasını sağlayarak belediyelerin kendi aralarında ve

99 German-Turkish initiative for cooperation on refugee relief

100 Stiftung Mercator, 2017.

belediyelerle üniversiteler arasında bilgi ve deneyim paylaşımına olanak veren bir platform işlevi gören RuhrFutur girişimini başlattı.¹⁰¹ Çeşitli kurumları bir araya getirerek eğitim sistemini sürdürülebilir ve sistematik bir şekilde güçlendirmeyi hedefleyen bu tür veri temelli projeler, vizyon ve eylem yelpazesinin genişletilmesine yardımcı olacaktır.

Üniversitelerle yardım kuruluşları arasındaki işbirlikleri, yardım ve gelişim çalışmalarının etkinliğini artıracak araştırma projeleri hazırlanmasını sağlayabilir.¹⁰²

Alanda çalışan kuruluşlar öncelikle ele alınması gereken sorunları biliyor; akademisyenler ise bu sorunlara çözüm önerebilecek beceri setine ve bilgi temeline sahip. Üniversitelerle alanda çalışan kuruluşlar arasında kurulacak işbirlikleri tüm kurumlar için yararlı olacaktır. Üniversiteler etkisi yüksek araştırma yapabilir, yardım kuruluşları ise daha iyi uygulamalar ve etki artışından yararlanabilir.¹⁰³ Aile ve şirket vakıfları, alan ile akademisyenler arasında köprü oluşturmada önemli bir rol üstlenebilir.

YENİLİKÇİLİK

Yenilikçilik, yardım çabalarının etkinliğinin artırılması ve mültecilerin uzun dönemli gelişimi için kilit unsur olmasına rağmen, mültecilere ilişkin araştırma ve uygulamalarda her zaman yeterince dikkate alınmıyor.

Bu bağlamda yenilikçilik, hem ürün ve hizmetlerin yeni yollarla sunulmasını hem de süreçteki değişiklikleri, yani ürün ve hizmetlerin nasıl tasarlandığını, nasıl teslim edildiğini, nasıl bir çerçeveye oturtulduğunu ve iletişimin nasıl sağlandığını kapsıyor.¹⁰⁴ Bu çerçevede yenilikçi uygulamalar zaman içinde küçük değişimlere götüren küçük ölçekli iyileşmelere ya da engelleri aşan atılcı çözümlere yol açabilir.¹⁰⁵

Özel kaynaklar, teknoloji ve tasarıma dayalı projeleri geliştirmede önemli bir rol oynayabilir. Aile ve şirket vakıfları, mültecileri yenilikçi teknoloji ve kaynaklarla destekleyerek sorun çözme becerilerinin artmasını sağlayabilir.

Bu, bireysel, yerel ve kurumsal düzeylerde yenilikçiliğe olanak tanıyabilir; sonucunda sürdürülebilir çözümler geliştirilmesine ve insani ve gelişime dönük politika ve uygulamaların iyileştirilmesine yol açabilir.¹⁰⁶

¹⁰¹ <https://www.stiftung-mercator.de/en/partnergesellschaft/ruhrfutur/>

¹⁰² Ali, 2016.

¹⁰³ A.g.e.

¹⁰⁴ UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, s. 9.

¹⁰⁵ A.g.e.

¹⁰⁶ Bloom, 2016.

Eğitimdeki yenilikçi ve teknolojik tasarıma bir örnek olarak, yüksek öğretime erişimi olmayan mültecilere erişilebilir, sürdürülebilir ve maliyet-etkin eğitim sunmak için çevrimiçi ve çevrimdışı yöntemleri etkili bir şekilde birleştiren Kiron adlı çevrimiçi eğitim platformu verilebilir. Bir diğer örnek de, UNICEF'in Lübnan'da yürüttüğü, mülteci çocuklara temel beceriler ve bilgisayar programlama eğitimi vermek için düşük maliyetli ve açık-kaynaklı Raspberry Pi temelli bilgisayarları kullanan "Öğrenmek için Pi İnsiyatifi"¹⁰⁷ (Pi4L) projesidir.¹⁰⁸ Bir üçüncü örnek olan "Açık Öğrenim Değişimi"¹⁰⁹ (OLE) ise, yerel ortaklıklar aracılığıyla çevrimiçi ve çevrimdışı erişilebilen düşük maliyetli teknolojiyle açık öğrenim kaynaklarına erişim sağlayan küresel bir ağıdır.

Önerdiğimiz çerçevenin merkezinde kapasite geliştirme ve koordinasyon bulunuyor.

KAPASİTE GELİŞTİRME

Türkiye'deki mülteci çocukların, etkin bireyler olarak Türkiye toplumun parçası olmaları için gereken becerileri, bilgileri ve deneyimi edinebilmeleri için kapasite gelişimi zorunludur.

Mültecilerin entegrasyonu için ayrılmış ve vadedilmiş insan gücü ve fonlar sınırlı. Dolayısıyla, hem mültecilerin hem de mültecilerle çalışan kuruluşların kendilerini geliştirebilmek için gerekli kapasiteye sahip olmalarına yönelik çalışmalar kritik önem taşıyor.

STK'ların mültecilerin yaşam becerilerine yönelik programları artıyor. Örneğin, İstanbul Maharat Merkezi Suriyeli mültecilere dil dersleri ve çeşitli alanlarda meslek eğitimleri veriyor. Aynı kurum, STK, belediye ve çeşitli paydaşlara, Suriyeli ve diğer mültecilerin acil gereksinmelerini karşılanmasında donanımlarını güçlendirmek amacıyla kapasite geliştirme eğitimleri de veriyor. Aile ve şirket vakıflarının, hem mülteciler hem de sivil aktörlere yönelik bu tür kapasite geliştirme programlarına daha çok ilgi ve kaynak yönlendirmeleri önem taşıyor.

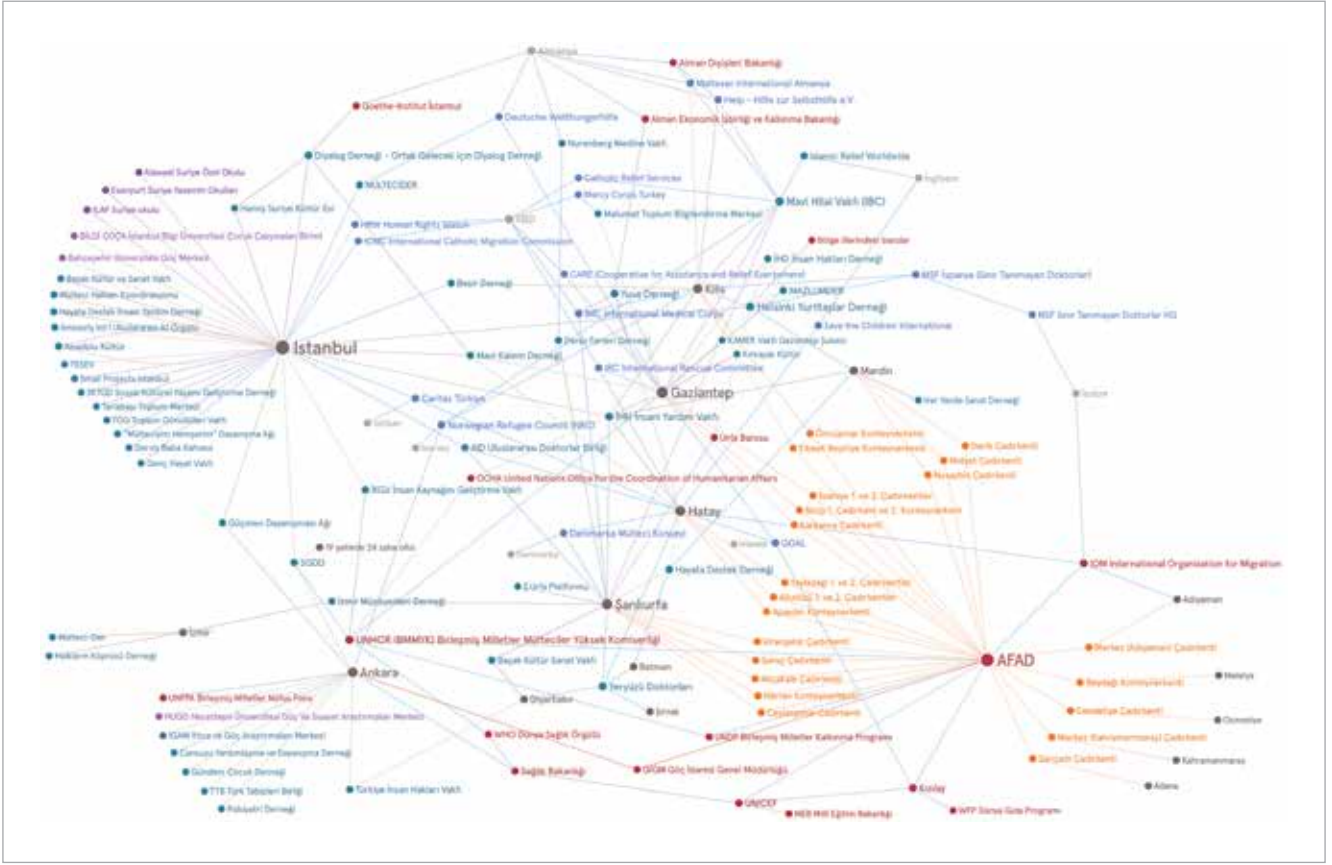
KOORDİNASYON SAĞLAYARAK KOLEKTİF EYLEMİN POTANSİYELİNİ KULLANMA

Yardım ve gelişim çalışmalarının ana sorumluluğu Türkiye'deki devlet kurumlarında. BM kuruluşları da devlete temel destek rolünü üstleniyor. Yerel, ulusal ve uluslararası STK'lar ve internet üzerinden ya da enformel ağlar aracılığıyla oluşturulan topluluklar ise koordinasyonu, kaynak ve ölçek kısıtlarına karşın genelde daha dinamik, duyarlı ve kapsayıcı şekilde destekliyor. Bu alan çalışmalarına ve topluluk oluşumlarına, koordinasyon çabalarına katılımlarını güçlendirmek için daha çok özel kaynak yönlendirilmesi gerekmekte.

107 Pi for Learning Initiative.

108 UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği, 2015, ss. 95-97.

109 Open Learning Exchange.

<https://graphcommons.com/graphs/0711e621-a8c5-4651-a1d6-33106c7bb3f1>

Alandaki bütün kurumların ve çalışmalarının kısa ve uzun dönemli politika çalışmalarının koordinasyonu, işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan toplantılara ve kurulan çalışma gruplarına rağmen zor olabiliyor. Ancak, ana aktörler arasında koordinasyonun geliştirilmesi mümkün:

Yerel Yönetim: Hizmetlerin koordinasyonunda hala yerel yönetim kurumlarından yeterince yararlanılmıyor. Hızlandırılmış öğrenme programları, dil kursları ve psikososyal destek gibi yerel eğitim kaynaklarını ağırlıklı olarak STK'lar sunuyor. Sistemsel politikalar ise MEB tarafından uluslararası kuruluşlarla birlikte ulusal düzeyde uygulamaya konuyor. Belediyeler, bu programların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla, il ve devlet düzeyinde oluşturan mekanizmalar ve Suriyeli sivililer arasında bağlantı görevini üstlenebilir. Bunun yanı sıra, kendi bölgelerindeki devlet dışı kişi ve kurumların faaliyetini de izleyebilir. Yerel yönetimler, yerel topluluklarla iletişimi sürdürerek ve devlet organları dışında sürdürülen eğitim faaliyetine ilişkin farkındalığı artırarak sivil toplum ve ulusal politika hedefleri arasındaki kritik bağlantıyı kurabilirler.

Fon geliştirme ve fonların etkin kullanımı: Mali kaynakların etkin kullanımı, hem kısa hem de uzun dönemli politikaların hayata geçirilmesinde kritik öneme sahip. Mülteci eğitimine ilişkin politikaların yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde koordine edilmesi gibi, dağıtılan ve dağıtılması planlanan fonların da çeşitli düzeylerde koordine edilmesi gerekiyor. BM ve AB'nin fon dağıtım mekanizmalarını, yerel topluluklarla daha yakın bağlantı içinde olan ve bu toplulukların gereksinimlerini doğrudan deneyimleyen kurumlarla koordineli oluşturması büyük önem taşıyor.

IV. SONSÖZ

Suriyeli mülteci akını bir yandan Türkiye'nin eğitim altyapısını zorlarken, öte yandan farklı özelliklere sahip bütün öğrenciler için eğitim sisteminin daha kapsayıcı bir anlayışa uygun olarak yeniden düzenlemesine vesile olabilir. Raporda belirtilen önerilerin sistematik ve dikkatli uygulanması halinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bütün öğrencilerine daha iyi destek sunabilir ve daha kapsayıcı bir toplum oluşmasını sağlayabilir. Aile ve şirket vakıfları bu süreci, eylem çerçevesinde sunulan önerileri dikkate alarak ve önceliklendirerek destekleyebilir. Raporda sunulan önerilerin hayata geçirilmesi durumunda, zaman içinde, kapsayıcı eğitim için bütüncül bir yaklaşım oluşacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

3RP Syria Crisis. (2016). *Regional refugee & resilience plan 2017-2018 in response to the Syria crisis: Regional strategic overview*.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara İl Müdürlüğü, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve Hacettepe Üniversitesi. (2016). *Ankara sokaklarında çalıştırılan çocuklar: Sorunlar ve ihtiyaçlar*.

Ali, S. I. (2016). "How research universities can help the refugee crisis." *Stanford Social Innovation Review*. Şuradan ulaşıldı: https://ssir.org/articles/entry/how_research_universities_can_help_the_refugee_crisis

ASPBP (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) Ankara İl Müdürlüğü.

Aras, B. ve Yasun, S. (2016). *The educational opportunities and challenges of Syrian refugee students in Turkey: Temporary education centers and beyond*. Istanbul: IPC-Mercator Policy Brief.

Ayan, M. (2016). *Inclusive education: School practices, teachers' needs*. İstanbul: ERG.

Bloom, L. (2016). "5 ways to better engage with bottom-up innovations by refugees." Refugee Studies Center: University of Oxford. Şuradan ulaşıldı: <http://innovation.unhcr.org/5-ways-to-better-engage-with-bottom-up-innovations-by-refugees/>

Burns T. ve Shadoian-Gersing, V. (2010). "The importance of effective teacher education for diversity." *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge*. OECD, pp. 19-40.

Çayır, K. ve Gürkaynak, I. (2008). "The state of citizenship education in Turkey: Past and present." *Journal of Social Science Education*, 6(2), 50-8.

ÇOÇA (2015). *Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu politika ve uygulama önerileri*.

Çocuk ve Haklarını Koruma Platformu. (2016). *Toplum gözüyle mülteci çocuk araştırması*.

Coşkun, İ. ve Emin, M.N. (2016). *A road map for the education of Syrians in Turkey: Opportunities and challenges*. Istanbul: Foundation for Political, Economic and Social Research (SETA).

Dallal, Y. (2016). "Saving Syria's lost generation through education." *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 107-114.

Dryden Peterson, S. (2011). *Refugee education: A global review*. UNHCR.

Dünya Bülteni (2016, Aralık 17). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi üzerine. Aralık 2018, <https://www.dunyabulteni.net/aile/turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-uzerine-h387975.html>

Emin, M.N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. Ankara: SETA.

- ERG. (2009). Çiftdilcilik ve eğitim. İstanbul: ERG.
- ERG. (2010). *Türkiye’de çiftdilcilik ve eğitim sürdürülebilir çözümler için atılması gereken adımlar*. İstanbul: ERG.
- ERG. (2016) *Türkiye’de kapsayıcı eğitimi yaygınlaştırmak için politika önerileri*. İstanbul: ERG
- ERG (2018). Eğitim izleme raporu 2017-2018. İstanbul: ERG.
- European Commission (2016, 8 Eylül). Questions and answers: Support for refugees in Turkey through the Emergency Social Safety Net (ESSN). Aralık, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-2989_en.htm
- Hashemite Kingdom of Jordan Ministry of Planning and International Cooperation (2015). *Jordan response plan for the Syria crisis 2016-2018*. Jordan Response Platform & United Nations.
- Hayat Sür Derneği. (2016). *Suriyeli göçmen ailelerin çocuklarının eğitiminde Türk ve Suriyeli eğitimciler arasında diyalog*, Atölye çalışması rapor sunumu, 14-15 Haziran 2016.
- Heyse, K. (2016). *Kayıp Neslin Eşiğinde*. Open Society Foundation Turkey.
- HRW. (2015). “Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum”: Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller.
- İçduygu, A. (2016). Turkey: Labor market integration and social inclusion of refugees. European Parliament’s Committee on Employment and Social Affairs.
- İçduygu, A. ve Şimşek, D. (2016). “Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies.” *Turkish Policy Quarterly* 15(3), 59-69.
- INEE. (2004). *Eğitimde asgari standartlar: Hazırlık, müdahale, toparlanma*. New York, USA.
- International Crisis Group. (2016). *Turkey’s refugee crisis: The politics of permanence*. Europe Report N°241.
- International Rescue Committee. (2014). *Emergency economies: The impact of cash assistance in Lebanon*. Beirut: IRC.
- Jalbout, M. (2015). *Partnering for a better future: Ensuring educational opportunity for all Syrian refugee children and youth in Turkey*. Their World, A World at School and Global Business Coalition for Education.
- Kalkınma Atölyesi. (2016). *En alttakiler: Suriyeli Dom mülteciler yoksulluk ve ayrımcılık arasında göç yollarında*. Development Workshop: Ankara, 2016.
- Kanat, B. K. ve Ustun, K. (2015). *Turkey’s Syrian refugees toward integration*. SETA.
- Kırkayak Kültür (t.y.). *Domlar Suriye’nin “öteki” sığınmacıları*. Gaziantep: Kırkayak Kültür.
- Kuşu, B. ve Okşak, E. (2013). “Evaluation study Support to Life’s response to Syrian refugee crisis.”
- Londra Konferansı. (2016). *Syria crisis education strategic paper*.

Mavi Kalem (2017, 2 Şubat). Suriyeli kız çocuklarının eğitime kazandırılması ve savunuculuk projesi başladı. Aralık 2018, <http://www.mavikalem.org/2017/02/02/suriyeli-kiz-cocuklarinin-egitime-kazandirilmesi-ve-savunuculuk-projesi-basladi/>

MEB (2013, 7 Eylül). Millî Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumları yönetmeliği. Aralık 2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>

MEB (2014, 11 Eylül). Millî Eğitim Bakanlığı taşıma yoluyla eğitime erişim yönetmeliği. Aralık 2018, http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/12024357_tasimayonetmeliği.pdf

MEB (2016, 5 Ağustos). Suriyeli öğretmenlere eğitici eğitimi. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogretmenlere-egitici-egitimi/haber/11662/tr>

MEB (2016, 6 Ağustos). Suriyeli öğrencilere uyum eğitimi. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogrencilere-uyum-egitimi/haber/11666/tr>

MEB (2016, 8 Ağustos). Suriyeli öğretmenlere eğitici eğitimi başladı. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogretmenlere-egitici-egitimi-basladi/haber/11671/tr>

MEB (2016, 12 Ağustos). Suriyeli öğrenciler meslek lisesine gidebilecek. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogrenciler-meslek-lisesine-gidebilecek/haber/11694/tr>

MEB (2016, 22 Ağustos). Suriyeli çocukların eğitimi için yol haritası belirlendi. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>

MEB (2016, 6 Eylül). Demirci: GEM'ler üç yıl içinde misyonunu tamamlayacak. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/demirci-gemler-uc-yil-icinde-misyonunu-tamamlayacak/haber/11850/tr>

MEB (2016, 3 Ekim). MEB ile AB Türkiye Delegasyonu arasında proje sözleşmesi imzalandı. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/meb-ile-ab-turkiye-delegasyonu-arasinda-proje-sozlesmesi-imzalandi/haber/11980/tr>

MEB (2016, 22 Ekim). Müdürlüğümüz ile Maya Vakfı Suriyeli çocuklar için bir arada. Aralık 2018, <http://istanbul.meb.gov.tr/www/mudurlugumuz-ve-maya-vakfi-suriyeli-cocuklar-icin-bir-arada/icerik/1232>

MEB (2016a, 22 Kasım). Öğretmenler Suriyeli çocuklara Türkçe öğretecek. Aralık 2018, <https://otmg.meb.gov.tr/ogretmenler-suriyeli-cocuklara-turkce-ogretecek/haber/12324/tr>

MEB (2016b, 22 Kasım). Sınıfların yabancı uyruklu öğrenci bulunan öğretmenlerin eğitici semineri başladı. Aralık 2018, <http://antalya.meb.gov.tr/www/siniflarinda-yabanci-uyruklu-ogrenci-bulunan-ogretmenlerin-egitici-semineri-basladi/icerik/1440>

MEB (2017, 3 Ocak). Suriyeli öğretmenlerin eğitici eğitimi. Aralık 2018, <http://meb.gov.tr/m/haber/12654/tr>

MEB (2017, 30 Ocak). Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi. Aralık 2018, <http://meb.gov.tr/m/haber/12824/tr>

MEB (2017, 8 Haziran). Mülteci çocuklara şartlı eğitim yardımı. Aralık 2018, <http://www.meb.gov.tr/multeci-cocuklara-sartli-egitim-yardimi/haber/13820/tr>

MEB (2017, 18 Aralık). Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi. Aralık 2018, <https://pictes.meb.gov.tr/izleme/Haberler/Details/116>

MEB (2018). Geçici koruma kapsamı altındaki öğrencilerin eğitim hizmeti. Aralık 2018, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_BYlteni.pdf

MEB (2018, 29 Mart). Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) alan araştırması eğitimi gerçekleştirildi. Aralık 2018, <http://hbogm.meb.gov.tr/www/hizlandirilmis-egitim-programi-hep-alan-arastirmasi-egitimi-gerceklestirildi/icerik/785>

MEB (2018, Mayıs 4). Kapsayıcı eğitim öğretmen eğitimi modülü geliştirilmesi programı taslak çerçeve çalışmayı yapıldı. Aralık 2018, <http://oygm.meb.gov.tr/www/kapsayici-egitim-ogretmen-egitimi-modulu-gelistirilmesi-programi-taslak-cerceve-calistayi-yapildi/icerik/619>

MEB GDLL (2018). Geçici koruma kapsamı altındaki öğrencilerin eğitim hizmetler. Aralık 2018, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/23093037_22-Ekim_-2018__Ynternet_BYlteni.pdf

NPR (2018, 12 Nisan). The U.S. Has Accepted Only 11 Syrian Refugees This Year. Aralık 2018, <https://www.npr.org/sections/parallels/2018/04/12/602022877/the-u-s-has-welcomed-only-11-syrian-refugees-this-year>

OECD. (2016a). *Tek bakışta eğitim 2016: OECD göstergeleri.*

OECD. (2016b). *Helping immigrant students to succeed at school –and beyond.*

Özcan, N. (2016). “Promoting decent work for Syrians: The ILO experience.” *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 37-42.

Resmi Gazete (2015, 10 Temmuz). Okul sütü programı uygulama esasları hakkında karar. Aralık 2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150710-24.htm>

Resmi Gazete (2016, 28 Mart). Okullara kuru üzüm temini ve dağıtımını hakkında karar. Aralık 2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408-23.pdf>

Sağlık Bakanlığı (2008, 11 Eylül). Okul sağlığı hizmetleri hakkında genelge. Aralık 2018, <https://www.saglik.gov.tr/TR,11125/okul-sagligi-hizmetleri-hakkinda-genelge.html>

Save the Children ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (2015). *Small hands heavy burden: How the Syria conflict is driving more children into the workforce.*

Stiftung Mercator (2017). Stiftung Mercator’s engagement in Turkey: Promoting encounters, acting together. Aralık 2018, https://www.stiftung-mercator.de/media/downloads/3_Publikationen/Stiftung_Mercator_s_Engagement_in_Turkey_eng.pdf

Tarlan, K.V. (2015). “From the occupation of Iraq to ‘The Arab Spring’: Gypsies in the Middle East.” *The Journal of the Domari Research Center.*

TBMM (2018). Göç ve uyum raporu. Aralık 2018, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf

UNHCR (2011). *Refugee education: A global review.*

UNHCR (2016). *Turkey UNHCR operational update January-June 2016*.

UNHCR (2018a). Syria Regional Refugee Response. Aralık 2018, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

UNHCR (2018b). UNHCR Türkiye: Kilit veriler ve sayılar. Aralık 2018, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

UNHCR (t.y.). Europe: Syrian Asylum Applications. Aralık 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/43662>

UNHCR-UNDP Ortak Sekreterliği. (2015). *Compendium on good and innovative practices in the regional response to the Syria crisis*. Amman: Jordan.

UNICEF (2017, 16 Mart). EU and UNICEF to reach thousands of refugee children in Turkey with Conditional Cash Transfer for Education. Aralık 2018, <https://www.unicef.org/press-releases/eu-and-unicef-reach-thousands-refugee-children-turkey-conditional-cash-transfer>

Wisbey, M. (2013). MTB-MLE mother-tongue based multilingual education lessons learned from a decade of research and practice. Asia-Pacific Multilingual Education Working Group.

Yalçın, S. (2016). "Syrian child workers in Turkey." *Turkish Policy Quarterly*, 15(3), 89-98.

Yazarlar

Aysel Madra
Burcu Meltem Arık
Batuhan Aydagül
Didem Aksoy
Nihal Kayalı

Çeviri

Neyyir Berktaş

Katkıda Bulunan

Işık Tüzün
Kayıhan Kesbiç
Pelin Karakoca
Yaprak Sarıışık

Yayına Hazırlayan

Burcu Meltem Arık
Bige Akar
E. Özge Karakaya

Yapım

MYRA

Koordinasyon

Engin Doğan

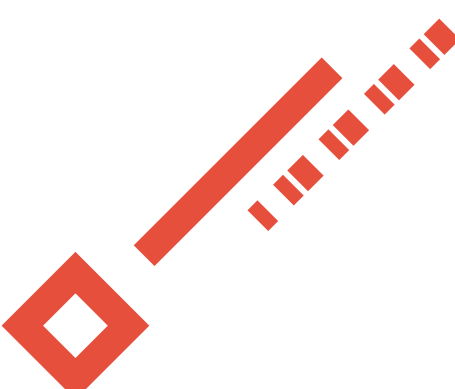
Yayın Tasarımı

Alper San

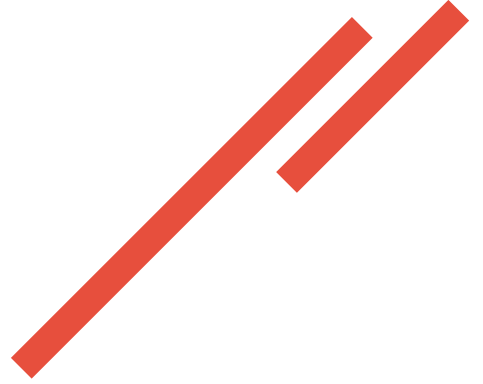
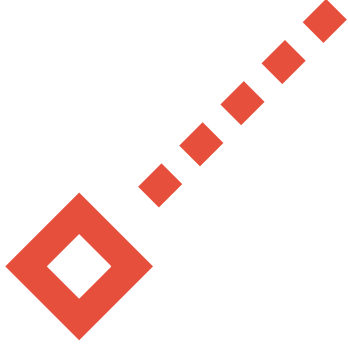
Sayfa Tasarımı

Serhan Baykara

Aralık, 2018

ERG EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ | EĞİTİM
GÖZLEMEVİ

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 5 Karaköy 34425 İstanbul

T +90 (212) 292 05 42

F +90 (212) 292 02 95

www.egitimreformugirisimi.org

